Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
45 (393)
Simbătă,
8 noiembrie
8 pagini — 1 leu

Revoluție și istorie

Răspîntiile de istorie ale omenirii ne vin în primul rînd în gînd în meditațiile noastre active asupra lumii contemporane și asupra destinelor ei.

Niciodată unui scriitor, care-și înțelege gravitatea și responsabilitatea meseriei, nu i-a fost mai clară ideia că scopurile umaniste ale societății, spiritul de dreptate și de adevăr, înfrîngerea opresiunii și a obscurantismului sînt căile vitale de dezvoltare ale unei omeniri care de secole și de milenii a depus imense sacrificii istorice pentru a se elibera de injustițiile sociale, de brutalitate și de forțele distrugerii, fiecare popor tinzînd dealungul istoriei sale spre realizarea deplină a propriului destin și spre atingerea unei înțelegeri superioare a ideii de prietenie și de colaborare cu celelalte popoare ale lumii.

Filozofia marxist-leninistă, aducînd și slujind ideia revoluționară a internaționalismului proletar a chemat și cheamă mereu la această înțelegere superioară, creatoare, asupra realizării destinului liber al fiecărui popor și asupra relațiilor sale istorice logice privind sprijinirea neprecupețită a luptei pentru libertate a celorlalte popoare, în scopul împlinirii destinului lor. Marile evenimente ale Revoluției Socialiste din Octombrie s-au desfășurat sub imperativul ideii de eliberare de sub opresiune a popoarelor Rusiei, de victorie a socialismului și comunismului, de sprijinire a drumului istoric de neabătut al altor popoare de a-și făuri un destin eliberat de exploatare, de inegalitate, în contextul lumii secolului XX.

La aniversarea zilei de 7 Noiembrie, ideile fundamentale ale Revoluției socialiste din Octombrie, căile creatoare ale marxism-leninismului, realizările și construcțiile țărilor socialiste ne stau în față.

Ca oameni ai socialismului, ai țelului de izbîndă a socialismului în lume, cuprindem în omagiul pe care-l aducem eroilor revoluției, maselor revoluționare conduse de Lenin la înfăptuirea epocalelor pagini de istorie, și tăria convingerilor noastre în cuceririle viitoare ale comunismului, în scopurile nobile ale socialismului de desăvîrșire a societății, în spiritul unui înalt umanism de realizare superioară a omului și demnității sale, pe culmile civilizației și culturii.

Ca fii ai României socialiste, devotați patriei noastre și căii sale de construcție neabătută a socialismului, însuflețiți de profundă prietenie pentru popoarele socialiste, pentru ideile de pace și de construcție a unei lumi noi, eliberată de opresiune, de pericolul războaielor, al forței, ne mărturisim cu acest prilej înaltul nostru atașament pentru idealurile comunismului, pentru ideile marxist-leniniste care călăuzesc Partidul Comunist Român pe drumul creator de noi victorii socialiste în țara noastră, de întărire a internaționalismului proletar și a prieteniei dintre țările socialiste, capabile de mari energii constructive și de noi și strălucite realizări în folosul lor și al destinelor lumii contemporane.

„L".

GH. ANGHEL — „BALCESCU"

ÎN ACEST NUMĂR

Italice de Ilie Constantin

Poeme de
Aleksandr Blok și Evgheni Evtușenko

Poșta redacției
de Fănuș Neagu și Cezar Baltag

Opinii despre proză

Meditații la un prozator

Viorel, eroul povestirii cu subiect din lumea fotbalului, *Începutul și sfîrșitul lui Posmoc II*, se strecoară o clipă într-una din primele pagini ale romanului *F.* Împrejurarea că D. R. Popescu își reamintește de el, acum, nu e chiar lipsită de semnificație; cîteva pagini mai încolo, o frază: „Vroiam să le atrag atenția că nu putem obține numai victorii în fotbal și că fotbalul nu înseamnă victorie". Oricît de enorm ar părea, se ascunde în această banală observație pe marginea unui *spectacol* sportiv, o filozofie a istoriei ce stă la baza celui mai dostoievskian roman românesc; și încă dostoievskian pe linia *Demonilor!*

★

Ceea ce îți impune mai întîi la D. R. Popescu, este simțul estetic foarte dezvoltat al scriitorului. Culegerea antologică de nuvele *Dor* mi se pare într-adevăr reprezentativă. Cele șase narațiuni nuvelistice, dintre care cinci mai întinse, echilibrate interior prin divizarea pe capitole, se țin bine fiecare în parte, ca fețe ale unei lumi epice diverse: lumea morală a satului *(Dor)*, lumea războiului *(Moroiul)*, mediul mic-burghez *(Grădinile fericiților)*, circul în mediu rural, deci la nivelul bîlciului, *(Căruța cu mere)*, fotbalul *(Începutul și sfîrșitul lui Posmoc II)*, lumea moral-politică a satului *(Ploaia albă)*. E regretabil prin urmare, că atît de importantul roman *F* se dezechilibrează estetic în ultima sa parte; această ultimă parte ar putea de fapt lipsi ca atare, dacă existența erotică a directorului Moise ar fi inclusă părții anterioare: conceput și tratat cu mijloace stîngaci realiste, personajul Nicolae — excelent în ideea sa — nu are structura psihologică, pe care să se întemeieze actul său grav, de a-și atribui crima ce n-a făptuit-o; el acționează dintr-o simplă fascinație etică, fără explicații în psihologia omului concret. De altminteri, soluția l-a deranjat în mare măsură pe autorul însuși, care își pierde cu acest prilej controlul motivărilor narative și devine naiv: orgia și crima din casa directorului Moise sînt descrise în amănunt de un martor bine ascuns sub pat...

★

Incontestabil, *Duios Anastasia trecea* e o capodoperă a prozei epice românești. Tema clasicei și nobilei Antigona, transpusă în mediul umil al unui sat de la noi, pe vremea războiului (sîmburele ideatic, în următorul dialog dintre Costaiche și Anastasia: „— Dar nu uita, domnișoară, c-avem acum niște legi foarte drastice. — Sînt și alte legi, mai vechi și mai drastice"). Oricît de măreață ar fi însă figura eroinei, ascunzînd în plămada sa același fanatism moral ca și modelul, uimitoare mi se pare însă transpunerea psihologic realistă a lui Creon, în Costaiche. Un Creon mai aproape, desigur, de cel al lui Gide decît de cel al lui Sofocle. Doar că Gide se păstrează în sublim, și deci se întoarce la „clasicismul" secolului al 18-lea, pe cînd în narațiunea realistă, concentrată ca o tragedie antică, a lui D. R. Popescu, ne aflăm mai aproape de tendințele de demistificare din literatura unui Sartre, a unui Brecht. Înțelept și ordinar totodată, Costaiche poartă cu el, de-alungul narațiunii, o dialectică abil susținută, argumentele lui fiind vii, nuanțate, definindu-l exact, în mizerabila-i umanitate. Perfect încadrat realistic, lașul Emil mai aduce aparent ceva din puritatea lui Hemon, prin cămașa albă cu care e îmbrăcat în momentul evenimențial suprem, cînd Anastasia sapă groapa unde vrea să așeze cadavrul partizanului sîrb. După cum, admirabil susținut de viziuni, fanatismul moral al Anastasiei și-ar putea găsi explicații psihanalitice în isteria hipnoidă, despărțindu-se prin urmare, tot realistic, de Antigona (ea a fost traumatizată de minciuna lui Emil): „Visă o lună rotundă și mare, roșie, rotindu-se. Ca o baltă de sînge închegat. Dincolo de ea, era partea ei care nu se vedea. Nu știai ce culoare poate să aibă partea aceea. Dacă nu cumva era necolorată. Apoi luna se stinse ca o lampă, fumegînd. Cineva strănutase, poate un cal, poate un om. Și pe Dunăre se auziră trecînd morții plîngînd. Întîi trecură bunicii ei dinspre tată, apoi cei dinspre mamă. Apoi străbunicii dinspre tată. Și tot așa mereu, și cu cît erau mai îndepărtați cu atît părul lor era mai alb și lacrimile mai rotunde și mai mari. Și trecură și vecinii, și bunicii vecinilor. Plîngeau că n-are cine să-i oprească, n-are cine să-i apere. Treceau plutind, în morminte. Pluteau mormintele lor pe Dunăre în jos, bucăți strîmte de pămînt, cu luminări aprinse la capăt. Pe Dunăre, convoi. Treceau cimitire întregi. Și treceau și morți tineri. Și n-aveau mal de care să se apropie, de care să se lipească și să rămînă. Se desprindeau și malurile. Dunărea se lățea. Un vaiet lung. Și luminări pîlpîind, arzînd. Pămîntul parcă nu mai era pămînt, parcă nu mai era al cuiva, nu era nici un pas de om pe el, nici o mînă nu se întindea de pe mal să oprească convoiul, să-l tragă la mal, să-l priponească. Se sfărîma pămîntul. Și morții au nevoie de pămînt, în care să zacă, să nu-i ducă apa, să nu-i înece, să nu le stingă luminările. Parcă erau ai nimănui, morții. Pămîntul cu morții fugea pe Dunăre la vale, toată țara curgea pe apă în jos, curgea și nu se mai vedea, se pierdea din ochi, se pierdea" — aceasta, pe cînd Anastasia își credea iubitul căzut pe front; apoi, după consumarea faptului Antigonei: „Cătărina se făcuse de mult pom mîndru, cu crengile de argint, dar în floare. Iarba poate să crească înaltă cît casa, ea n-o s-o mai calce. Închise ochii, așteptînd. Dintr-un cafas auzi un cor de bărbați. Biserica era mică și balconul mic. Apoi corul dispăru și în cafas un domnitor pămîntean veni să asculte ruga preotului. Ochii se cunosc după ochi. Și era o țară dulce, țara cea mai dulce și prin mijlocul ei trecea alb un pîrîu cu lapte proaspăt și la dreapta pîrîului, pe malul cu mămăliga, era o fîntînă unde se-adunau muierile și printre ele era și Cătărina, era o fîntînă cu apă adîncă, cu apă fină și în jurul ei erau scaune pentru odihnă și pe ele se-adunau morții, sfinții noștri, ca într-o icoană de sfinți se adunau, dragii vecini, dragii cumnați și cumnate, dragii noștri părinți, în țara cea mai dulce, așa cum plecaseră, primeniți și curați, luminați, cu brăciri legați peste brîu, cu căciuli și peșchire pe cap, cu cămăși cusute cu arnice, fiecare cu portul lui, cu sufletul lui, nici unul străin îmbrăcat, ori în uniformă, nesugrumați de haină străină, de gînd de pe altă

I. NEGOIȚESCU

(Continuare în pag. 3)

CRONICA LITERARĂ

avant-premieră editorială

I. L. CARAGIALE

„Kir Ianulea"

Nuvele și povestiri. Note de Al. Oprea. (Ed. Tineretului, colecția „Lyceum")

ILYA EHRENBURG

„Oameni, ani, viață" (vol. 4)

Traducere de Tatiana Nicolescu (E.L.U., colecția „Meridiane")

AL. I. ȘTEFĂNESCU

„Al cincilea anotimp"

O nouă ediție a romanului, apărut în 1963. (E.P.L.)

OCTAV PANCU-IAȘI

„Cartea cu ochi albaștri"

Roman pentru copii și tineret. Ediția a doua (Ed. Tineretului)

mircea horia simionescu

INGENIOSUL BINE TEMPERAT — DICȚIONAR ONOMASTIC

Cartea lui Mircea Horia Simionescu s-a născut dintr-o irezistibilă nevoie de joc, înțeles ca activitate opusă celor utile și tocmai prin această apt de a păstra nealterată și fermă natura omului. Plecînd de la amintirea unei mărturisiri a lui George Călinescu, autorul dezvoltă o adevărată apologie a jocului, fermecătoare prin seriozitatea ei. „Jocul este obiectivarea în lucruri mărunte și în raporturi fără pretenții, și tocmai de aceea desăvîrșită, a setei noastre de absolut, de libertate" — declară grav Mircea Horia Simionescu, alegîndu-și poate involuntar termenii dintre aceia care se pronunță cu încruntarea penetranței. „A te juca înseamnă a te expune generos ordinii obiectelor, a învăța cumințenia și înțelepciunea lor, a sărbători, suficient de acaparat, destul de detașat, sufletul lor pur, așezîndu-te între ele nu ca un contabil, nici ca un precupeț de rînd, ci ca un ax de scrinciob în jurul căruia obiectele zboară și se desăvîrșesc prin ametitoare, infinite rotiri". Pe nesimțite definiția se colorează pasional și iubitorul de joc își mărturisește ascuțite ostilități. Jocul este reflex defensiv declanșat de atingerea cu lumea evaluărilor, a utilizării și profitului și repulsia provocată de ea este atît de adîncă, încît urmele ei însoțesc mai întotdeauna destinderea, ba chiar îi decid sensul și conținutul. „M-am jucat întotdeauna și mă joc în continuare, cu inversunată plăcere. Aș putea să jur că nu există în acest univers atîtea lucruri neconsemnate, adînci și misterioase ca inepuizabila lume a jocului, cu raporturile și semnificațiile lui", spune autorul cu credința fermă a neatîrnării sale. Dar de cîte ori — cartea o dovedește — jocul nu a fost decît pledcarie pentru joc și luptă pentru atingerea dispoziției interioare indispensabile jocului. În bună parte cartea lui Mircea Horia Simionescu este polemică, satirică, și parodică, și ca atare mărturisește dificultatea de a realiza jocul care, în stare pură, nu este reacție la nimic și agresiune împotriva nimănui, este nemotivat și inofensiv și tocmai de aceea invulnerabil.

Formula dicționarului de nume se arată a avea posibilități nelimitate, pentru că definițiile pot fi tot atît de bine cuvinte-poantă sau portrete sau chiar fragmente de proză. (Din „Ingeniosul bine temperat" s-ar putea extrage cu ușurință piesele unui volum de proză umoristică). De aceea toate fazele și modurile jocului își găsesc aici consemnarea și prin aceasta realizează imaginea cuprinzătoare și elocventă a relației autorului cu lumea.

Satira lui Mircea Horia Simionescu generează o întreagă serie de personaje și destine, al căror factor de convergență este denaturarea. Autorul are o candoare de un fel anume, care deranjează și totodată protejează existența individului făcînd-o sensibilă la ostilitățile din afară, stînjenind-o dar stabilind niște limite foarte largi de suportabilitate. Candidul „ingenios" este expus tuturor tristeților, dar niciuna nu-l va răpune pentru că el posedă secretul vieții fără de moarte — risul.

Mircea Horia Simionescu are facultatea salvatoare a risului, care adună și confundă într-o singură zonă — a inacceptatului suportabil — mici bizarerii, alături de infracțiuni și aberații în fond grave, laolaltă cu instincte în fond malefice. Este o zonă în care funcționează tendința aglomerării și exagerării intense, grăbind spre pragul absurdului.

Candidul „ingenios" sesizează aberația, înstrăinarea de ceea ce el crede a fi natura omenească, printr-o perspectivă sentimental-infantilă. Mircea Horia Simionescu este un copil mare, care nu vrea să accepte lumea așa-zișilor maturi și se apără de ea în numele visului, amăgirii, gratuității. Nu este întîmplător farmecul momentelor de rememorare a copilăriei, cînd autorul se întoarce în orizontul credințelor frumoase și a nelimitatei puteri de închipuire. Amintindu-și jocuri vechi, încîntîndu-se de ele fără să se mai poată juca, „ingeniosul" nu-și mai poate „bine tempera" lirismul, care-i îndreaptă humorul spre blîndeți aproape suave.

Dar frămusețea jocului lui Mircea Horia Simionescu sporește odată cu puritatea lui, pe măsură ce el își pierde de caracterul reactiv și defensiv, devenind autonom și gratuit.

„M-am jucat cu păpuși superbe, dar m-am jucat cu mîna goală, m-am jucat cu lichide colorate, închipuind soluții farmaceutice, dar m-am jucat cu ochiul, apăsîndu-l pînă ce, de sub pleoapă, au izbucnit flori roșii, cadrane de ceasornice răvășite de timp, careuri zimțate, rotițe sticloase. Din încheietura mîinii mi-am confecționat continente triunghiulare, cum nu se află decît pe lună... M-am jucat și cu cuburi" — mărturisește autorul. Dar un joc lipsește din această serie, ori el este cel mai însemnat, din el s-a născut cartea: este jocul cu cuvintele.

Pentru a fi apte pentru joacă, cuvintele trebuie să fie inutile, adică să nu transmită nici un mesaj, să fie simple combinații sunete, fără nici un sens noțional, să fie adică asemenea numelor proprii. „Dicționarul onomastic se bazează pe această adaptare a limbii la necesitățile jocului și ilustrează treptele progresive al acestei metamorfoze. Într-un prim moment al jocului, cînd fantezia este încă doar parțial eliberată, autorul își exersează capacitatea capriciului. Numele sînt obligate să însemne ceva neașteptat, nemotivat și inacceptabil, sînt bruscate și maltratate, constrînse să primească niște sensuri impuse de bunul plac al celui ce se joacă. Cele mai comune și șterse nume devin acum la Mircea Horia Simionescu relevante, și contractează prin aceasta niște obligații inimaginabile. Uneori autorul pare a se baza pe sugestivitatea seriei respective de sunete, — deci pe un mod strict personal de receptare (**HORST**: „Scurt și categoric ca un numeral, EINS, ZWEI, HORST, DREI etc.) „definiția" numelui este complet nejustificată și tocmai atunci valoarea ei comică sporește. (**ADA** de pildă „înseamnă": „Anatomie economică, proportionată, os și nerv, gît vinos, cu linie mai mult turburătoare decît frumoasă, etc."

Într-un moment ulterior al jocului, numele nu mai dobîndesc relații cu realitatea, ci cu alte nume, autorul realizînd niște cupluri obligatorii. (CALIST de pildă dobîndește însoțitorii obligatori: Calist, Macedoneanu, Calist Călugăreanu, Calist Preuțescu, iar ANCEL: Ancel Engelberg, Ancel Fabian, Ancel Ionescu, Ancel Tacim). Uneori numelor li se adaugă o stradă obligatorie, și autorul ajunge la articole de tipul: „APOLINARIE: Apolinarie Bunescu, str. Pomenirii 15, București" sau „EUTERPE GHIMPEȚI, Bd. Ana Ipătescu nr 11 A". Cînd autorul găsește în nume un fel de „dominantă" sonoră, definiția decurge din dezvoltarea ei (ca în cazul: „AGENOR: Agent de asigurări ingenios, ager, genial, gentilom, gelatinos, germanofil, etc." — de ce nu și etg. ?)

Acum jocul atinge punctul paroxistic. Autorul consideră numele ca pure serii de sunete care nu numai că nu mai trebuie să aibă nici un sens, dar care nici măcar nu trebuie să aibă o existență omologată, ceea ce îi eliberează definitiv drepturile creatoare. Mircea Horia Simionescu inventează nume, ba chiar și foneme (ca acea „fricativă" căreia face să-i corespundă litera 3, și cu care realizează nume de un comic de nedepășit: 3ANIGOR, 3EZIK, 3OB, 3UXNA, 3UYS) intrat într-o euforică beție a libertății, care-i stimulează la nesfîrșit puterea de invenție.

Jocul lui Mircea Horia Simionescu este un exercițiu al libertății al invenției necenzurate și gratuite și totodată un exercițiu al risului, care se dovedește a fi manifestarea normală a candorii, semnul rămînerii în limitele naturii, ale omenescului. „Dicționarul onomastic" este o adevărată antologie, care ilustrează modalitățile comice și sfîrșește prin a sugera că există un comic care nu rezultă din nici una din modalitățile știute, un comic de ne-explicat, de ne-definit, care nu este în nici un fel, dar care există în mod cert, de vreme ce declanșează risul. Este imposibil de explicat de ce sînt comice numele Azu, Axon, Buium, Calamandrino, Capitolina, Cecrops, Ceti, Chilom, Cipcili, Elca, Elefcoteea, Ermenegildo etc. Poate că ele devin comice prin acumulare. Poate că nu sînt comice, ci doar dispoziția creată de autor este de așa natură, încît o simplă literă ar putea provoca zîmbetul. Probabil că există o psihologie anume a comicului, sau poate că trebuie vorbit de un inefabil al comicului și este limpede că autorul care deschide asemenea întrebări este mai mult decît un virtuos.

alexandra tîrziu

NU-MI PASĂ

„Romanul" Alexandrei Tîrziu se compune dintr-o serie de „episoade", ale căror număr și ordine sînt indiferente sensului cărții. Am numit „episoade" ceea ce s-ar putea numi tot atît de ne-semnificativ deci tot atît de bine „momente" sau „compuneri" sau chiar „proze scurte", de vreme ce este imposibil de găsit o clasă literară care să le poată cuprinde pe toate și chiar o serie de clase în care să se poată rîndui fiecare în parte. Autoarea nu progresează prin acțiune sau discurs, de fapt nici nu progresează efectiv, ci acumulează treptat mărturiile echivalente, „sinonime", ale unei stări de spirit, pe care încă de la început a comunicat-o pregnant și integral (chiar dacă succint pînă la a friza elipticul). Din această cauză, dimensiunile cărții devin o problemă fatal deschisă, pentru că numai impresia de lectură ar putea decide asupra justeții lor, ceea ce este același lucru cu imposibilitatea de a decide.

Unitatea cărții este de natură lirică și se realizează în primul rînd prin atotprezența unui personaj — autoarea însăși —, care își înmulțește și-și diversifică modalitățile de expresie. Aceasta pentru că Alexandra Tîrziu își alimentează o anume impulsivitate, care i se revelă ca drum către autentic. Există la Alexandra Tîrziu o nevoie intensă de autentic și este cert că tocmai în ea stă posibilitatea reușitei. Pericolele însă nu sînt excluse, chiar dacă autoarea se cunoaște, și-a găsit curînd direcția proprie. În „Nu-mi pasă" se conturează mai ales pericolul facilității și-al ostentației.

De facilitate este amenințată tendința autoarei de a traduce autenticitatea în anti-convenționalism și de a-l identifica pe acesta cu formele cele mai simple și vădite ale refuzului convenției. Alexandra Tîrziu se adresează frecvent cititorului, îl pune la curent cu intențiile sale romanești, îl avertizează în repetate rînduri asupra lipsei de gravitate a actului scriitoricesc. Desigur uneori este agreabilă și chiar cuceritoare sinceritatea bruscă cu care Alexandra Tîrziu se leapădă de aureola pe care o țese artistului impulsul fatal și obscur al creației, dar valoarea acestui gest este puțin literară, iar reacția pe care o provoacă, deși pozitivă este cuprinzător omenească și prea puțin specific estetică. Probabil că demistificarea scrisului, recuperarea explicită a convenției nu este o cale majoră spre autenticitate.

Mai ciudat funcționează cea de a doua tentație periculoasă — ostentația. Este limpede că reușita Alexandrei Tîrziu stă la capătul unui efort de exploatare a acelei impulsivități care o face pe autoare să „arunce" cu atîta fermecătoare supărare concluzii existențiale de tipul: „Cînd mă gîndesc cît de întîmplător ne naștem mă apucă groaza, atît de întîmplător încît puteam foarte bine nici să nu apar pe pămînt. Totuși după ce am apărut am început brusc să am pretenții cu toate că n-a existat nimeni care să-mi fi promis marea cu sarea, neavînd nici un fel de obligație față de mine. Eu însă am continuat să trăiesc și oricît de prostește aș trăi nu mă împac nici în ruptul capului cu gîndul morții. Desigur, viața e mizerabilă dar aș vrea să trăiesc din curiozitate, să văd ce mi se mai poate întîmpla, pînă cînd." Cu impulsivitate și bruschețe se poate vorbi despre nevoia de fericire și despre plictiseală, și despre așteptarea absurdă, fără teama de a ajunge la efuziuni extenuate. (Este o teamă proprie Alexandrei Tîrziu; prin ea și prin consecințele ei autoarea se leagă de o arie cuprinzătoare a prozei moderne, vorbind despre copii frustați și dezamăgiți, violenți din candoare). Se poate ajunge în această direcție pînă la argou, și „Nu-mi pasă" dovedește în privința lui un simț al măsurii și al efectelor ireproșabil. Dar există un moment imperceptibil în care impulsivitatea și bruschețea devin din natură atitudine reflectată, apoi program, și prin aceasta se transformă în opusul lor. Este cert că Alexandra Tîrziu a optat pentru ele, și-a făcut din ele „gen" și totuși nu se poate nega faptul că și așa, subminat în curățenia lui, iubit și arătat, „nu-mi pasă", păstrează încă mult farmec, dar un farmec aflat în echilibru precar, umbrit de iminența inautenticității.

Această alunecare perfidă a autenticului în opusul său generează tensiunea permanentă a cărții Alexandrei Tîrziu și ea este cu atît mai ușor sezizabilă, cu cît autoarea recurge la modalități dificile. În dezacord cu așteptările, autoarea rezistă prozei „naturaliste", (care totuși credem că îi este mai adecvată), și optează pentru un fantastic jocular, cu tendință pronunțată spre absurd, cedînd uneori și grotescului. „Romanul" este de fapt o suită de compoziții fanteziste, (de obicei cu implicații comice), care dovedesc limpede existența unei fantezii. Dar, nesusținută de viziune, necenzurată de o concepție, fantezia poate eșua foarte ușor în invenție gratuită. Probabil că Alexandra Tîrziu face abuz în acest sens (este vorba aici de o impresie de lectură) trecînd cu vederea faptul că fantezia utilizată neeconomicos este tot atît de aproape de monotonia plictisitoare ca și lipsa de fantezie. Dar — inl diferent de proporțile lui — fantasticul din „Nu-mi pasă" încordează jocul sincerității cu ostentația și-l permanentizează, pentru că pornește din impulsul contradictoriu al autoarei de a fi ea însăși dar în văzul celorlalți, cu avertizarea lor.

Ilina GRIGOROVICI

breviar

PAUL DANIEL
Borsalino veritabil

Această ediție revăzută a retrospectivei lui Paul Daniel, închinată în parte „poetului-martir B. Fundoianu", este o reactualizare a unei activități literare de peste trei decenii, în care autorul s-a afirmat ca un umorist apreciat, cultivînd specia cea mai adecvată genului: schița (Republica Barbă-Rasă, *1938*, Un sătul de viață, *1945*, Stradă liniștită, *1958*). *La schițele și nuvelele apărute în volum, autorul adaugă și vreo cîteva publicate în periodice, încheind culegerea cu un grupaj de* reportaje sociale.

Deosebit de utilă pentru înțelegerea umorului *sau mai exact* umorismului *său, este introducerea exegetică despre umor și umoriști, ea însăși o schiță de gen.*

Bun tehnician al schiței, *cunoscător profund al unor medii de inspirație comune cu acelea ale lui Cehov sau Caragiale — în special mediul mahalalei — Paul Daniel știe să „vadă bine" și „să transcrie" condensat, calități indispensabile unui umorist. Personaj de bibliotecă și un zgîrcit cu sine însuși, autorul nu și-a diluat experiența și nu și-a trădat spontaneitatea. Întrebarea care se pune în fața unei asemenea retrospective e, desigur, extrem de banală: ce rămîne din literatura umoristică a lui Paul Daniel? Ce este original la acest autor contemporan cu Păstorel, Mircea Damian, Neagu Rădulescu? Păstorel a cultivat un umor bazat pe poantă, Mircea Damian se profilase ca un „umorist proletar", după expresia lui G. Călinescu, Neagu Rădulescu n-a scris schițe ci mai mult cronici epice, cu substrat umorist. Paul Daniel continuă tradiția lui Caragiale, fără să-i fie epigon. Nu reușește însă, în comparație cu alții, să* dramatizeze.

Prin opera sa de-acum în mare măsură încheiată, Paul Daniel a contribuit, la marea vindecare a inimilor: printre atîtea drame ale războiului, a învățat lumea să rîdă din nou.

OCTAV PANCU-IAȘI

„Cartea cu ochi albaștri"

Roman pentru copii și tineret. Ediția a doua (Ed. Tineretului)

NICOLAE TIC
Scamatorul

Un scriitor consecvent cu sine însuși, neîmbiat de experiențele care-au bîntuit proza în ultima vreme. Nicolae Țic realizează în Scamatorul *un micro-roman social relatînd drama unui agent al siguranței antonesciene. Condițiile în care trebuia să lucreze Paul, un fiu de învățător, crescut într-un sănătos mediu rustic, îl traumatizează, îl duc să-și piardă capul și sufletul și pînă la urmă să nu aibă personalitate, să devină un* scamator.

Pe Nicolae Țic nu-l interesează aici acțiunile revoluționare sau contra-revoluționare ale eroilor ci descrierea unei condiții umane speciale, descifrarea coordonatelor unui infern, unui peisaj de Kafka, în care omul este obligat să trăiască, și să mai aibă totuși timp pentru dragoste, pentru vis, pentru scris. Paul ca și alte personaje au trăit intens fenomenul unei rinocerizări, după expresia lui Eugen Ionescu, și încercarea de a ieși din acest infern este egală cu o salvare etică, o salvare de conștiință, dar numai cu sacrificiul capital. Nicolae Țic încheagă o acțiune alertă, inevitabil polițistă, dar efectiv o acțiune de roman psihologic realizat fără metoda analitică. Metoda de sondare a sufletului este aici expozitivă, transformările și frămîntările sufletești sînt reliefate prin alăturarea întîmplărilor, prin dialog, prin contraste. Acțiunea dă totuși în final impresia că avem de-a face numai cu rezumatul, cu schița *unui posibil roman.*

LECTOR

ION VELICAN

„Rătăciri de duminică"

Roman (E.P.L.)

avant-premieră editorială

BALZAC

„Strălucirea și suferințele curtezanelor"

Traducere de B. Theodor. Note: Theodoria Ioachimescu (E.L.U.)

GHEORGHE CHIVU

„Apocrife"

Autorul volumului „Zumbe" va fi prezent în librării cu o nouă carte de versuri (E.P.L.)

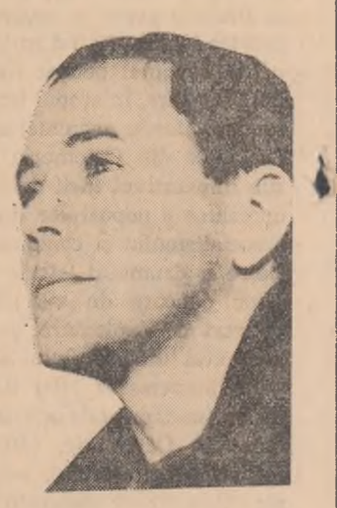

OVIDIU GENARU

„Țara lui PI"

Versuri. (Ed. Tineretului)

OPINII DESPRE PROZĂ

MEDITAŢII LA UN PROZATOR

(Urmare din pagina 1)

zare de pămînt, fiecare cu vacile lui, cu caprele şi cu ciinii, cu pisicile roşcate şi cu cele albe, cu plugul şi cu sania lui".

★

Deşi pur realist, ferit de intruziunile fantasticului, stilul acestei proze apelează, pentru a crea o atmosferă de vrajă malefică, la *simbolul* Hecatei, confundînd noaptea cu tărîmul Umbrelor : „Noaptea era mare şi largă, nu se mai termina, şi peste case, albind acoperişurile de tinichea şi făcînd să sticlească geamurile caselor şi să lucească galben ţiglele, trecea luna rotundă şi grea de dragoste, ca o cătea în călduri", sau : „Şi se vedea cît e noaptea de deasă şi de neagră şi de rea, ca o gură de cătea fătată, de cătea cu cerul gurii negru" — ambele exemple din *Dor* ; în *Duios Anastasia trecea* : „Nu se vedea prin geam, noaptea era neagră ca o gură de cătea cu puii aruncaţi în Dunăre".

★

Cu toate că extrem de rară, la acest autor foarte riguros în realismul său, literaturizarea stilistică apare cu atît mai supărătoare, cu cît se manifestă în graiul personajelor (ceea ce dă un soi de fandoseală în contradicţie cu natura lor). Lena, din Dor, vorbeşte odată astfel... „fiindcă eu fusesem prea oarbă şi nu te văzusem pe tine, aşa cum erai, dincolo de pielea ta pe dinăuntru nu văzusem că în tine toate stelele pe care eu le simţeam mişcîndu-se şi strălucind erau stinse ca nişte cărbuni învechiţi, şi nu era nici un soare cald în tine şi nici o lună beată de dragoste şi nebună. Şi amintirile mele mi se par ca nişte ciini riioşi acum şi ştiu că tu nu mă iubeai pe mine, Milule...", iar băiatul Savel, din *Căruţa cu mere* îşi povesteşte în acest ton, colegului său, un vis : „Şi din mîna mea stîngă a răsărit grîu, un mănunchi de grîu copt, auriu. Şi grîul veneau oamenii şi-l luau, dar nu se termina niciodată, cum îl secerai, cum creştea altul la loc, din mîna mea stîngă... Şi se coceau pîini, grămezi de pîini şi mirosea toată cîmpia a pîine proaspătă. Şi au crescut din mine flori de floarea-soarelui, era plin pămîntul... Şi mie nu-mi părea de loc rău că am murit..." Unde frecvenţa, la început de perioadă, a conjuncţiei „şi", realizează adevărate versete (le aflăm uneori, în stilul narativ al lui Agîrbiceanu, deplin integrate însă în realismul mitic al scriitorului ardelean).

★

Tema din *Dor* e shakespeariană, şi povestirea s-ar putea intitula, barbar, *Un Hamlet feminin la ţară* (Ca *Romeo und Julia auf dem Dorfe* a lui Gottfried Keller sau *Lady Macbeth in districtul Mzensk* de Leskov). În proza noastră rurală, această nuvelă are densitatea epică a lui Slavici. Ea se termină pe simbolul crimei din Elsinore : „Şi din urechea lui, aprins, Lena văzu cum înflorise un mac roşu. Un mac roşu, de sînge, ca o durere înflorise şi ca un ţipăt de lumină, un mac roşu înflorise din urechea lui stîngă".

★

Atmosfera tragică din romanul *F* se dezvoltă cu vigoare dintr-un *simbol* (un vis) : sicriul conţinînd cadavrul unui general, mort de ciumă, depus în catedrala oraşului Turnu-vechi.

★

Din simplitatea culturii şi imaginaţiei unei institutoare s-a născut viziunea paradiziacă a bisericii vizitate de domnitorul pămîntean, venit să asculte în cafas ruga preotului : ţara era „cea mai dulce", morţii curaţi, „dragii noştri părinţi" s-au adunat, „ca într-o icoană de sfinţi", în jurul fîntînii „cu apă fină". Arta lui D. R. Popescu restituie sătească sa Antigonă curgerii transfigurate a prozei din *Letopiseţul cantacuzinesc* : „Iar mănăstirea den Nucet, unde iaste hramul sfîntului şi marelui mucenic Gheorghe, multe au înnoit. Şi pe făcătoarea de minune icoană a sfîntului mucenic bătut-au însuşi Neagoe-Vodă, cu cuişoare, un măr de aur curat, împodobit cu mărgăritar şi cu pietri scumpe. Şi au adus şi icoana cea făcătoare de minuni den Ţarigrad, pre care era semnat chipul domnului nostru Isus Hristos atotţiitorul, carea mai nainte o junghiase un ovreiu cu hangériul ; şi cum o junghe, îndată ieşi izvor de sînge din locul hangériului, cît stropi şi hainele acelui ovreiu ; iar el, de frică, că-i sînt hainele stropite de sînge, nu văzu, ci numai ce au văzut sîngele carele era pre icoană ; şi aşa fiind el, cuprins de spaimă ca aceasta, aruncă icoana într-un puţ care era într-o pimniţă (că şi el într-o pimniţă într-ascuns junghiase sfînta icoană") — şi, mai departe : „Iar mănăstirea cea noao din Argeş o îngrădi împrejur cu curte de zid şi înlăuntrul curţii făcu multe chilii călugăreşti, şi o înfrumuseţă cu tot feliul de trebuinţe. Făcu trapezărie şi maghierniţă, magazie şi povarnă de olovină, pimniţă şi clopotniţă înaltă. Şi puse clopote mari. Şi cu alte frumuseţi, cu de toate-o împodobi şi o făcu asemene raiului lui Dumnezău. Iar în mijloc era acea casă dumnezeiască stînd ca şi pomul acela al cunoştinţei. Ci însă nu aşa, că dintr-acela mîncară strămoşii noştri pomana morţii ; iar dintru aceasta să mănînce dătătoriul de viaţă trup şi sînge al domnului nostru Isus Hristos, care să junghe în toate zilele întru iertarea păcatelor şi viaţa de veci". Alăturarea stilistică a celor două texte, unul străbătut de ideea mistică a istoriei — *Letopiseţul* —, iar celălalt scos din naraţiunea realistă *Duios Anastasia trecea*, cu vădită intenţie a demistificării, pune în evidenţă unitatea lor estetică.

În preludiul la romanul *F (Ninge la Ierusalim)*, imaginea clovnilor revine de cîteva ori, ca un leit-motiv al *mascaradei* : „Pe marginea şoselei copacii albi păreau nişte stafii şi tufişurile degerate cu bărbi şi cununi de chiciură mă priveau ca nişte clovni ieşiţi la paradă" ; „Iar tufişurile aliniate într-o horă dementă de-a lungul şoselei pe care mergeam cu maşina aproape dansînd rideau bătute de vînt ca nişte clovni văruiţi pe faţă" ; „Şi clovnii de zăpadă din pomi sau din tufişuri n-aveau nici ei altă treabă decît să tragă omeneşte de coadă nişte pisici ascunse de întuneric" (aceste apariţii hilare sînt de altfel însoţite sau întretăiate de „miorlăitul infernal al pisicilor" : „Au apărut iarăşi scoşi de lumina farurilor din întuneric clovnii albi. Şi pisicile şi-au reînceput mieunatul" ; „prin toate satele şi oraşele prin care treceam cu maşina pisicile alergau ca scoase din minţi să scape de propriile lor cozi" ; „Am oprit maşina şi prin gerul care-mi tăia obrazul am deschis capacul port-bagajului din spate ; din el au sărit spre mine miorlăind vreo douăzeci de pisici şi într-o clipă au dispărut ca nişte năluci în întuneric"). Această propensiune spre *mascaradă* (spectacol, paradă, ciudăţenii, manii, personaje „originale" pînă la grotesc, fenomene teratologice) e specifică autorului, ca modalitate estetică a scrisului său. În nuvela *Dor*, un personaj îşi ţine pisica cu clopoţel la gît şi fundă roşie în coadă ; altuia, ca băiat de 17 ani, maică-sa îi face unghiile de la mîini şi picioare, cu roşu, iar mai tîrziu el achiziţionează 30 de aparate de radio, pe care le pune să cînte deodată. *Căruţa cu mere* se petrece în mediul artiştilor de circ. Odată cu *F*, toate acestea proliferează şi ating paroxismul : un ţăran întreţine relaţii amicale cu o capră, pe care o aduce cu dînsul chiar la o ceremonie funebră ; altul e prieten cu o broască ţestoasă ; o ţărancă păstrează în casă craniul tatălui ei ; un viol şi un asasinat se petrec în costumaţie de vicleim ; pictorul Don Iliuţă umblă întotdeauna desculţ (chiar şi la şcoală, ca profesor) şi poartă fes roşu în cap, pictează viscere de animale, se închină la un cîine şi face portretul unei ţărănci bătrîne, respectabile, în chip de vacă (semn de înaltă consideraţie !), purtînd pe cap cununa de lumină, ca sfinţii, salută bovinele, pe uliţă ; popa se spînzură în codiţa bisericii, după o noapte de chef ; ţăranul Celce adună pietre, îşi pune cărămizi sub căpătîi şi aruncă întotdeauna în ciorbă trei pietricele roşii, ca să-i dea gust ; ţăranul Noe şi-a făcut casă în formă de arcă, cioplește cruci pentru cei în viaţă şi aşteaptă izbăvirea prin potop ; Dimie, paznicul satului, locuieşte de multă vreme într-un plop, de unde nu coboară niciodată, iscodeşte noaptea uliţele şi ogrăzile cu o lanternă, utilizează, acolo, sus, umbrelă şi telefon, iar la piciorul copacului s-a adunat un munte de excremente (e îmbrăcat însă îngrijit, poartă cravată), feciorul său îi citeşte de jos, ziarul ; Ghiarăntoarsă (de fapt profesorul Mateescu) are zece degete la fiecare mînă ; o înmormîntare e prilej de mascaradă generală : convoiul funebru întîlneşte un convoi nupţial, şi încercarea de a evita întîlnirea se transformă în coincidenţa lor, apoi se amestecă cu o văcărie şi un juncan sare pe o vacă tînără din mers, prilej pentru pictorul original să exulte şi peroreze delirant asupra misterului singelui, ca, în sfîrşit, în timpul prohodului, cei rămaşi afară din biserică, în ploaie, să asculte meciul de fotbal transmis prin tranzistorul unui orb călare pe un cal jumătate alb, jumătate negru. De fapt, prin caracterul lor de *mascaradă*, toate aceste anomalii reprezintă echivalentul realist al fantasticului, aparenţa „estetică" a demoniacului. Fiindcă, sub aspect moral, destrămarea satului vechi la formele iraţionalului, şi deci situiază acţiunea într-un plan monstruos ireal, ca spirit, dar real ca social.

★

Şi ploaia, care transpune, în fizic, sumbra atmosferă morală a satului, bîntuit de şobolani, constituie un *simbol* : „Şi nu ştiu de ce toată această lume pestriţă plîngînd sau ascultînd meciul, toată această viermuială mi s-a părut născută din ploaia seacă ce cădea peste sat, lovind obsedant pămîntul, făcînd firave petalele florilor de toamnă şi doborîndu-le din această ploaie ce dăduse şi zilei culoarea ei obsesoare. Şi soarele avea culoarea stranie şi obosită a acestei ploi care parcă neodihnită şi totuşi obosită de propria sa monotonie şi răceală lovea în duşmănie acoperişurile de tablă şi ţiglă ale caselor şi drumurile şi gardurile, şi cu cît rivna ei era mai mare cu atît părea că se îmbolnăveşte singură, mai tare, de propria ei răceală şi de propriile ei friguri şi cade bolnavă, putrezind paiele claielor şi cocenii de porumb rămaşi neculeşi sau culeşi şi făcuţi grămezi prin grădini"

★

Şi agonia bătrînei, în jurul căreia se desfăşoară acţiunea părţii a doua a romanului *F (Boul şi vaca)*, e un *simbol*. De fapt „acţiunea" nu se încheagă decît din întîlnirile şi discuţiile prilejuite de această agonie, în cursul unei nopţi, iar discuţiile, la rîndul lor, sunt prilej de a lua cunoştinţă de o serie înăbuşitoare de samavolnicii, crime, aberaţii.

★

Autorii samavolniciilor şi crimelor : Ică, Celce, Moise, stăpîni absoluţi ai satului ; ei sînt „demonii", „posedaţii". La ora romanului, Ică e mort şi nu aflăm despre el, concret, decît fanatismul său demoniac (nu-l interesează nevoile reale ale satului, oamenii, prezentul lor : „vorbea doar despre ce-o să se întîmple în viitor, de parcă doar în viitor aveau să apară oameni adevăraţi. Ce, de-acum nu erau oameni. O să fie aşa şi pe dincolo, zicea el, fericire, fericire o să fie" — idealul lui personal mărginindu-se la „o femeie, o casă, un vin, un miel, un ins trimis la puşcărie"). Enunţat doar, de romancier, prin gura directorului Moise, el nu prinde consistenţă de personaj, rămînînd, prin menţionarea sporadică a faptelor lui, abia o prezenţă difuză, în atmosfera naraţiunii. Şi Celce, la ora romanului, e aproape mort (ni se relatează, ca prezent epic, momente ale unei agonii abjecte), şi în afară de descrierea asasinatului făptuit de dînsul, îl cunoaştem mai cu seamă din caracterizările şi menţiunile sumare ale aceluiaşi Moise ; el e instrumentul socrului său. Ică, deosebindu-se de acesta prin haosul mintal şi nefericirea de a fi de la început refuzat de soţia lui, care se culcă în schimb cu alţii. Ca şi Ică, Celce constituie lumea directorului Moise. Iar faptul că îi descoperim prin ochii acestuia din urmă, care în lungile lui peroraţii îi demască şi îi judecă, parcă ar fi străin de lumea şi actele lor, dă pe de o parte unitate infernală treimii fără de lege, iar pe de altă parte configurează şi mai strîns propria sa personalitate : fiindcă directorul Moise însumează, ca personaj, un maximum epic, în limitele demoniace ale romanului. Spre deosebire de Stavroghin, erou conceput cu tristeţe metafizică, ori poate chiar cu o anumită melancolie romantică, de Dostoievski, directorul este o inteligenţă pură, în sine malefică ; D. R. Popescu îşi cîntă personajul pe o singură coardă. Abstract şi cinic, Moise e tîrît în universul răului de posibilităţile nelimitate ale inteligenţei sale, care îi permite să emită judecăţi morale, ca cecurile fără acoperire. Demonia sa atinge absolutul, atunci cînd, făptaş al crimei, nu numai că o atribuie altuia, dar — cu o dialectică impecabilă şi cu detaşare de virtuoz — analizează, explică şi judecă deopotrivă crima şi criminalul. Dispreţuind oamenii şi societatea, oamenii fixaţi în insectar prin teroarea de el exercitată, societatea supusă unui proces rapid şi profund de disoluţie, — i se deschide înainte golul ce nu mai poate fi ocupat decît de inteligenţa sa însetată şi saturată totodată de puterile ce-i sînt implicite. Dialectica lui nefastă, desfăşurată în discursul aproape monologal (chiar cînd aparent devine dialog cu adversarul său ireductibil, Don Iliuţă — un vitalist împins la paroxism de universul abstract ce ameninţă să se instaureze) care străbate miezul romanului (a doua parte, *Boul şi vaca)*, îl structurează deplin, ca personaj : nu mai are nevoie de explicitările romancierului. De aici, eşecul părţii a treia a romanului *(Cele şapte ferestre ale labirintului)*. Naratorul (Tică) se înşeală cînd îşi închipuie, la un moment dat, că directorul vorbeşte cu intenţia de a fi ascultat de dînsul ; această eroare — din a doua parte a romanului — determină pe autor ca în partea a treia să-l transforme pe Tică în personajul care dezleagă, tot ca narator, „enigma" lui Moise, prin intermediul falsei mărturii a unui alt personaj-narator, Nicolae. Complicaţie artificială şi inutilă. În acord cu actele sale, discursurile şi teoriile directorului Moise sînt suficiente.

★

Interesant e modul în care spiritul de *mascaradă* se manifestă, în romanul *F*, chiar în situaţiile-limită ale morţii — moarte naturală sau asasinat ; o *mascaradă* sonoră-muzicală, ce însoţeşte fenomenul morţii.

Asasinarea lui Păun : „Du-te prin porumbi, te fac scăpat de data asta, i-a zis Celce şi Păun a plecat spre porumbi călcînd greu prin nisipul moale şi adînc ca un noroi fără fund. A plecat bucuros Păun şi ca s-arate că nu-i pasă a fluierat : „Cine te-a făcut pe tine, Tudoriţo, nene", cîntecul său de viaţă, cunoscut de muieri şi în acel moment Celce l-a lovit. De abia făcuse cinci paşi, fluierînd, cînd a căzut într-o dungă şi aproape în neştire a mai continuat să fluiere şi pe urmă Celce iarăşi l-a lovit pînă ce nu l-a mai auzit fluierînd cîntecul său cunoscut. Aşa că se poate spune despre Păun că n-a ştiut că va muri şi că nu s-a înspăimîntat de ce-l aştepta, fiindcă n-a avut timp să se înspăimînte : el s-a trezit doar din leşin şi cînd l-a văzut pe Celce nu s-a gîndit că va fi omorît, i s-a părut poate absurd aşa ceva, şi a început să fluiere. Sigur că a murit fluierînd „Tudoriţo, nene".

Asasinarea lui Manoilă : „Şi toate păsările bălţii făceau o gălăgie nemaipomenită, ca vara, şi vîntul mişca trestiile, frecîndu-le una de alta şi făcîndu-le în legănarea lor îmbrăţişată să fişiie indecent şi sublim, chinuindu-se să plece în ce parte le apleca vîntul şi rămînînd pe loc ţinute de rădăcinile stufoase înfipte adînc în noroi cu toate ghearele. Moise părea că se află în întuneric şi după auz sesiza poziţia lui Manoilă şi lovea nu omul, ci sunetul. Această grijă minuţioasă a lui de a face să nu se mai mişte piciorul ce lovea iarba spasmodic şi mîna ce scormonea crispată pămîntul asuprit de căldură lăsîndu-l apoi să curgă cu o sonoritate imperceptibilă aproape printre degete, inconştient, grija lui de a înfunda gura care ofta cu pătura lui Manoilă şi de a acoperi orice sunet, m-a înmărmurit. El era şi aici metodic, îndeplinea totul ca un gospodar (cu aceeaşi răbdare sădise probabil via ştiind că va obţine peste trei ani vinul). El îl omorîse temeinic, ca să nu mai rămînă nici o urmă, nici veche, pe care o ştia Manoilă (dar ce ştia Manoilă despre el de voia directorul să nu mai ştie ?), nici nouă : că Manoilă vedea, simţea cum Moise îl bagă în pămînt. Nu mai da, tovarăşe director, ţipa el. Şi poate s-ar fi ridicat şi l-ar fi strivit în bucăţi — dar poate nu se gîndea că Moise poate să-l omoare, deşi vedea că vrea ce-şi pusese în gînd. Ori poate Manoilă nu mai avea atunci decît forţa de a răbda, de-a aştepta ca omul de lîngă el să-şi isprăvească gîndul. Zgomotul îl enerva pe Moise, fiecare bătaie de aripă şi vorbă, fiecare ţipăt de pasăre şi lătrat de cîine şi geamăt de om, îl enerva în aceste clipe ce deveniseră sonore, infernale pentru el amplificîndu-se în labirintul urechii sale şi încărcîndu-se, oftatul lui Manoilă devenind ţipăt de pasăre şi susur de vînt şi vîntul prin papură devenind lătratul unei haite infernale de cîini turbaţi. Şi cu cît Manoilă continua să trăiască, continua şi timpul să fie sonor, aerul să bubuie ca o tobă cînd ricîia pămîntul şi pămîntul să ragă ca o vacă nebună cînd pleoapele lui clipeau înecate de durere. Viaţa ce mai zăcea în Manoilă înnebunise sunetele şi pe faţa lui Moise se vedea suferinţa ce-o simţea în urechi ; echilibrul auzului său cedase acestor clipe de zgomote paroxistice şi inverse, labirintul şi timpanul său se îmbolnăviseră subit şi erau ca o rană vie ce nu suporta vîntul să urle ca măgarii şi ca lupii şi trestia să scrîşnească cu violenţa pietrelor de moară. Şi o înverşunare de gospodar cinstit îl cuprinsese împotriva zgomotului acesta de uragane, de roţi şi de motoare şi de fluierături şi pînă nu restabili ordinea liniştii nu se lăsă. Moartea era împlinită, liniştea se restabili şi ea venea de la pacea lui Manoilă. Vîntul îşi recăpătă dimensiunile sale de aer mişcător, păsările intrară în propriile lor bătăi de aripi şi ţipete, ca nişte haine pierdute şi găsite. Toate îşi reciştigară propriile sunete, limpezi şi odihnitoare. Şi Moise s-a apropiat de un crov cu apă şi s-a spălat pe mîini, ca un gospodar ce-şi terminase săditul viei sau legatul pomilor, temeinic, cu multă răbdare".

★

Ţinînd seama de împrejurarea că, la D. R. Popescu, moartea însăşi e tratată *simbolic* (deci estetic), să însemne oare această *mascaradă* antidotul realismului său *à outrance* (să fie mascarada un surogat de *fantastic* ?), ori, mai grav, antidotul *realului* ? Premonitor, uvertura romanului *(Ninge la Ierusalim)* abundă în miorlăiturile felinelor malefice.

★

Două momente definitorii pentru directorul Moise : întrerupt, în discursul său, de sforăitul lui Don Iliuţă, care adormise, directorul izbucneşte în plîns „isteric" ; de asemeni, căzînd în noroi, la cimitir, şi murdărindu-şi hainele, pe care le purta cu o „eleganţă regală", Moise plînge „în hohote", „cu spasme", „ca un turbat" — şi iarăşi se înşeală naratorul cînd interpretează plînsul directorului prin împrejurarea că acesta se afla, întîmplător, tocmai lîngă mormîntul copilului său : de fapt el plînge pentru că şi-a murdărit hainele — tot o întrerupere a „discursului".

Ion NEGOIŢESCU

MIHAI MIRCEA CIOBANUL — „VIZIUNE DANTESCĂ"

breviar

GHEORGHE SUCIU

Antrenorul şi zeul

Exerciţii bine dozate pentru a închega acţiuni cu structuri epice evidente, prozele acestei cărţi nu imită şi nu mimează exerciţiile onirice, ci se menţin la o modalitate, am spune, clasică. Prima bucată, Antrenorul şi zeul, *e o schiţă „serioasă", concepută cu intenţia de a surprinde sentimentalismul plenar omenesc al unui antrenor de fotbal, realitate pusă faţă-n faţă cu comentariile banale ale „spectatorilor" sportivi sau mai puţin sportivi. Mai reuşită pare confesiunea realizată sub formă de epistolă (necriptică, de-o cursivitate exemplară) din schiţa* Cinci rezistenţe de doi bani. *În acest dialog interior, cu noutăţi subtile, autorul se destăinuieşte posesiv, comentîndu-şi universul erotic. Dar surprinzătoare nu este confesiunea în sine cu o tematică atît de obişnuită şi atît de insolită în acelaşi timp ci micul poem, despre apă, în speţă despre ploi, înregistrat ca un fragment de muzică preclasică. Eseul despre ploi aminteşte de comentariul pe care-l făcea cîndva Baudelaire apei, comentariu în care Sartre găsea simbolul existenţial al dramei poemului. Amestecul de eseu poematic cu confesiunea erotică, cu angoasele memoriale obsedante, constituie, aşa cum spunem, o surpriză.*

Microromanul în 12 secvenţe, Scara, *mai satiric şi cu obiective mai terestre, nu mai are aceeaşi elevaţie deşi, ca tehnică, poate fi considerat superior celorlalte bucăţi. E vorba tot de un dialog, de astădată mai dramatizat, în care un personaj şi el bolnav de confesiuni, descrie etapele prin care, iubind pe soţia şefului, ajunge într-un post în care nici nu visa. Dar pe autor nu-l interesează aici motivul etic, reprobabil, prin care parvine, ci tensiunea interioară a personajului care o iubise pe „Doamna Stela". În concluzie avem de a face cu o proză de nuante care anunţă ca şi celelalte compoziţii depăşirea nivelului* exerciţiilor preliminarii unei lansări.

MIRCEA CIOBANU

Epistole

A doua carte de proză a lui Mircea Ciobanu (prima era romanul Martorii ; *a mai publicat şi două volume de versuri :* Imnuri pentru nesomnul cuvintelor *şi* Patimile) *nu se deosebeşte aproape cu nimic de imaginea pe care ne-a oferit-o la debut : aceeaşi încărcătură eseistică, aceeaşi analitică sondare asociaţionistă, aceeaşi pistă calofilă manierist-de-un amalgam ideatic ce ţine mai mult de un compromis între filozofie, poezie, morală şi inevitabil roman, pentru că, adunate la un loc cele cincisprezece epistole dau spaţiul ideal în care s-a consumat metafizica unui dialog interior.*

Mircea Ciobanu nu face cum fac unii poeţi o poezie a poeziei, în sensul de proză a prozei ci doar o inovare a epicei printr-o întoarcere la sublimările etern moderne ale stilului biblic, şi la genul epistolei, *modalitate care îţi dă posibilitatea să fii confesiv fără să ai pudoarea jurnalului intim şi să te descarci sufleteşte pe un plan mai obiectiv, să ai un public imaginar în care începi, patologic, să crezi că există, pe un plan categorial.*

Epistolele *sînt adresate unei prietene care are nevoie de confesiunile autorului sau care imaginată numai, e un determinant al confesiunilor. Că se amestecă stilul pur filozofic cu cel epic curat nu e greu de dovedit : „Îmi închipui cu prudenţă că sus, deasupra raportului de subordonare între existenţa insului şi izbînzile repurtate înaintea oamenilor,* spaima, *era termenul cauzal, ascuns vederii şi priceperii tuturor" (p. 13). Cît de epice mi se par prin comparare, cîteva fragmente din a* treia epistolă, a nevoii de martori, *epistolă semnificativă şi pentru concepţia estetică a scriitorului.*

Epistolele *lui Mircea Ciobanu sînt în acelaşi timp poeme cu tonalităţi tragice, mimetice, concepute după gustul antic, aproape de „vechi testament" dar vrînd să degaje o vrajă modernă. Comentariul apologetic la lov din a patra epistolă o dovedeşte cu prisosinţă. Există chiar un ritm al frazei acestor „scrisori"-obsesii, ritm interior care dictează chiar aşezarea tehnografică a textului.*

Fie un monolog despre fericire (în aşteptarea disputei), fie unul adîncit despre singurătate „şi mai ales despre pricinile neînsoţirii", fie despre ruşine (pagini de reconstituire rafinată a culorilor şi sonurilor antonpanneşti) sau numai „despre măsura cîtorva lucruri" şi în final „despre tăcere", paginile de confesiuni, uneori delirante la modul lucid, dau totuşi impresia unei experienţe literare. Puţini cititori oricît de rafinaţi ar fi, îl pot urmări pe autor pînă la capăt. Cei mai mulţi, ca să nu fie trataţi drept desueţi, vor spune că au citit cartea pe nerăsuflate. Cu riscul de a fi trecuţi în categoria amintită, noi spunem că am gustat acest eseu plin de obsesii poetice şi antipoetice dar n-am reuşit să-l parcurgem pînă la ultima filă, aşa uşor.

LECTOR

MATEI GAVRIL

Durere

Doare, vai, doare durerea nimănui.
În sufletul meu crește.
Răspunde în mine durerea
aflată-n depărtare.
Aș vrea să mor ca tînărul în floare.

Voluptate

Fină durere corpul mi-l zguduie.
Fuior subțire focu-n carnea mea
își toarce voluptatea.
Preastrălucit mi-e ochiul.
Ce singur sînt,
dumnezeiește arzînd,
pe-acoperișul genei, care, dulce,
de-atîta lene se înmoale.

Tînăr albastru

Tu, carne oarbă,
plină de șerpi și gîze veninoase,
moluscă tîrîtoare duhnind a trecere,
în tine se consumă iubirea
ce niciodată nu se-nflăcărează.
Albastru-i tînărul care-și disprețuiește
infuzia maternă și albastru
e cugetul mereu de sine vorbitor,
dar mai albastră-i marea fără sfîrșit
și fără început, doar călătoare
veșnic în care corpul meu
e-un somptuos tangaj superb necunoscut.

Fruct

E chipul meu un soare stins demult
pe fața unui tînăr mort în floare
ce mă veghează dintr-o altă stea
iubind neresemnarea de a fi
o lacrimă de aripi tulburată.
Trupul îmi este fructul adîncului pustiu
în care cresc prea fin trasate linii
iar buzele, o, buzele-mi sînt palide cum sug
puterile unui superb cuvînt sorbindu-l
cu nările-n mireasmă dilatată.
Sămînța lui țîșnită într-un puternic zbor va proiecta
o altă față-aprinsă albă-n întuneric.

Între floare și fruct

În lacrimile tale înfășoară-mă,
o, rană răcoroasă-a unei flori.
Ascunde-mă în pînzele albe
asemenea unei hîrtii preapure.
Sugrumă-mă, îmbrățișîndu-mă cu durere
și-n jurul meu tot mai lipit te strînge,
asemeni gurii carnivore.
Ah, numai fructul meu uscat
în rana florii
înflăcărat de nebunie.
Pa fața mea simt coaja fructului preasfînt
dar gura-mi adîncește gustul putreziciunii.

Sehnsucht

Vino iubito și acoperă-mă,
cum numa-n gînd coboară noaptea grea și rece,
asemeni unei lave, înăbușindu-mi trupul
cu carnea-ți străvezie, să mă zbat,
precum un prunc lăsat singur în leagăn
sau ca un miel plăpînd în ghearele-unui vultur,
sub pofta ta masivă și întunecată
asemeni unui munte răsturnat
pe fața mea, să simt cum izvorăște
neînțelesul negru ca o floare goală
prin care s-ar zări ochiul lui dumnezeu
în împietrita lui singurătate.
Vino iubito rece și mă ia
să simt pe trupul meu renenăscut
plăcerea spasmelor digerării.

Spațiu și timp

Linie pură-a corpului meu nesfîrșit,
verticală fanfară de fulger sensibil
unde locuiesc toate și se îmbată,
cum pipăi cu palma organele
în lina noapte fine stere sfîrîind sfîrtecate
în sîngele albastru stingîndu-se divin
de ochiul meu distinse, neidentificate,
geamăn al corpului, trup unitar,
geamăna buzelor, gură reprezentată,
carne însîngerată palpitînd
cum pilpîie pălind flacăra-mpurpurată.

Timp

Zborul tăcut al păsării e retezat
de rîsul tău cu lacrimi,
singur nemuritor în noaptea-ntunecată
ca o negresă goală întinsă pe spate.
Dac-ai fi numai carne și oase,
nici un ochi n-ar sclipi în declin,
însă tu ești condiția inimii mele abstracte,
nesperat paradis părăsit
simțul pur de-a nu fi ființă a neființei,
parlelim — larlihu — muhaag.

DUMITRU BĂLĂEȚ

Arderi

V

Un foc nervos — în limbi șerpuitoare
prin văi de piatră logodite-n gînd ;
se împletesc luminile lui grele
cu sîngele pulsat de sori nevăzuți.

Plesnesc oasele stîncilor de atîta căldură,
și ploi nemiloase din adîncuri de piatră
îi înțeapă în zvîcnete și înăîrjite retrageri.

Scrumul crește și ei alb lîngă tîmplele anilor,
zălog al arderii nemiloase,
pe cînd căldura și lumina fundamentală
fac reveria din ce în ce mai vizibilă.

Pînă și golul morții muscat de flacără
în astfel de clipe, de zile și zile și ani
își deschide frumos din abisuri.

Viziunea

(VII)

Și munții devin străvezii
în clipe rare de liniști nocturne
sub orbita ochiului scrutător și puternic,
precum adîncimile nopții sub o dîră de fulgere.

Ape limpezi, cuprinse de nemișcare sînt munții atunci,
și se văd în adînc prundurile fierbinți ale lumii,
pe lîngă care înoată, somni monstruoși,
puterile vulcanilor, zguduirile subterane,
nodurile de foc ale legăturilor noastre cu stelele

Și gîndirea trimite scafandri spre alte lumi
însoțindu-i de razele puterii ei scormonitoare,
să pipăie drumurile, nemuritoare privelești,
ce or să vină

Și mulți din eroii acelor pătrunderi
rămîn împietriți în abis
precum în cutele memoriei un noian de fosile
luminate din cînd în cînd sub sclipirile
unei delte de fulgere

Scuturile

(XXIII)

Profesorului Tudor Vianu

Stăteau pe-un deal de purpură, înalte, scuturile,
pe-un deal ca sîngele neîntinat și froged
și soarele cădea departe peste lume,
într-un apus și-un răsărit continuu,
și scuturile tresăreau de dor de piepturi tinere.

În vale, glasuri de copii, ca într-o recreație a vîrstelor,
umpleau vîltorile de liniște, solemnitate ;
un vis cu turmele de miei pe-o gură de lumină
întors din veac în veac se revărsa din scuturi
purificat de sumbru și de tragic spre văile sonore.

Și glasurile deveneau mai mari de-apropierea clipei presimțite
se îmbulzeau cu strigăte de ele însele neînțelese ;
și poate scuturile-nțelegeau chemarea lor neîmblînzită,
întiorîndu-se cumva în spațiul dinlăuntru,
pentru acele așteptate piepturi.

Și totul era pur ca la-nceputuri, fulgerător ca visul
cu turmele de miei pe-o gură de lumină,
pe cînd pe-un deal de purpură stăteau, înalte, scuturile,
și soarele cădea departe peste lume
într-un apus și-un răsărit continuu,
și scuturile tresăreau de dor de piepturi tinere.

(Din ciclul „Scuturile")

italice

Motto : „Plină este Evropa, precum de altele, așa de asemenea cărți. Nici un unghi cel mai nebăgat în seamă de pămînt, nici o țară, nici un oraș, nici un sat nu este necunoscut la nici un evropeu, ajunge să știe citi".

Dinicu Golescu : **Însemnare a călătoriii mele).**

Roma, 4 octombrie

Voi proceda studențește : în locul unor însemnări curgătoare, ca o povestire, voi face un fel de conspect. Altfel n-am destulă răbdare și uit totul.

Între alți compatrioți din vagonul de dormit — unul ilustru, academician, specialist în nu știu ce domeniu al științelor tehnice. Avea de colindat o mulțime prin Elveția, Franța și, poate, Germania, după care urma să facă un salt peste glob pînă în Japonia. Toate astea mi le spunea pe un ton plictisit, sîcîit, mie care treceam granița pentru prima oară !

Eram încă somnoros traversînd Ungaria. Cartierele de pe lîngă gări ale orașelor seamănă pretutindeni. În fine, iată-ne ajunși în Gara de Est vieneză. Bagaje, cărucior hamalului, ieșire rapidă în stradă. În șir disciplinat, imens, taxiurile vin și pleacă. Așteptînd să ne adunăm cu toții îi priveam pe șoferii acestor taxiuri : unul dintre ei i-a făcut altuia cu ochiul, încîntat. Avea și de ce : în „Mercedesul" lui se urcase o fată foarte frumoasă și elegantă. Cel căruia îi era adresat semnul a claxonat admirativ...

Am traversat Viena spre „Südbahnhof" — gara de sud, de unde urma să luăm, seara, trenul spre Roma. În hol, printre reclame, o plăcută expoziție : reproduceri pe panouri enorme din Goya, Picasso, Siqueiros etc.

Domul Sfîntului Ștefan, seara. Am intrat parcă într-o orgă : sunetele ei grave veneau din toți pereții, dar nu asurzitor ci măreț și discret totodată. Sufletul se propulsează în sus, pe canalul turnului (ce suie pînă la înălțimea cîtorva zeci de etaje). E o pierdere și o liniștire. Apoi Hofburgul, curtea imperială, apăsător și măreț, cu străluciri baroce. E o cetate de ziduri pe care mașinile o străbat ca pe un cartier. La una din intrări se păstrează încă niște conovețe roase de cai soldaților. „Pe-aici a intrat și Horia, să caute dreptatea la împăratu'", a zis V. Cuvinte rău înșirate, cam teatral, care însă nu ne-au mișcat mai puțin.

În compartimentul de clasa I-a spre Roma se afla o scriitoare austriacă foarte grasă și enorm de urîtă, care știa cîte ceva despre România. Ne-am înțeles în italiană și franceză. Avea un fel de bunăvoință enervantă. M-am bucurat cînd a adormit, dizgrațios.

Totuși, mă gîndeam, e cu putință ca în acest fizic nefericit să locuiască un mare scriitor, pe care eu îl ignor.

O figură interesantă : vorbă românească, poposită în compartiment (poate din alt vagon) în apropiere de Vilach. Era o femeie din Ploiești, slabă, știrbă, căruntă, care mergea în nu știu ce orășel de lîngă Roma să-și revadă fratele. „Eu sînt italiancă... m-am născut în România..." le comunica ea celor care o ascultau, într-un rest de dialect peninsular. Era foarte în largul ei, le vorbea imediat românește străinilor, cu o vioiciune de cartier, părînd foarte surprinsă că aceștia nu înțeleg.

Începe Italia. Era în zorii zilei de 3 octombrie. Pe munți alunecau turme rare de ceață, fabulos. Apoi a răsărit soarele, din toate părțile. Ne adînceam spre sud și eu aproape lăcrămam de necaz că eram nedormit și cam insensibil la atîta frumusețe (pe care o apreciam mintal).

Travisio, Conegliano, Udine... Am băut vreo două cafele vîndute de un barman ambulant. Pe culoar am pălăvrăgit italienește cu un bărbos, director al unui oficiu poștal din nord care mergea cu băiatul lui la Pesaro, să-l dea la colegiu.

Roma Termini, gară colosală, hamali mai puțin mecanizați ca la Viena (dar vorbăreți, persuasivi), reclame, reclame, mitinguri mari de lume. E ora șase în amurg. Drum complicat pînă la hotelul „Plaza". Pretutindeni „senso unico", obligînd la ocoluri.

Albergo-ul e vechi și elegant : afli imediat că aici a stat împărăteasa Mexicului și tot aici a compus o operă Pietro Mascagni.

În prima seară, după cină, am ieșit să ne plimbăm. Piața Spaniei, Piazza del Popolo, aflate nu departe de hotel „Plaza" sînt primele la care ajungem. Cărămiziul clădirilor mîngîiat de reflectoare, statui, scări, pe care le cunoaștem întrucîtva din filme. Oboseala mă face puțin indiferent. Se pare că aceasta e reacția normală : cît timp te afli în călătorie ești prea ocupat să înregistrezi totul ca să mai fii și mișcat. Abia amintirea, după ani, va adăuga emoția.

Tîrziu, am băut cîte-o cafea la o mică trattoria.

...Sînt de trei zile bune în Roma și nu am, pur și simplu, timp să-mi notez totul. Nu reușesc să ajung cu însemnările la zi. E atît de ciudat : călătoria mea se prăbușește imediat în trecut și, deși o trăiesc în prezent, vorbesc despre ea cu o întîrziere care o pietrifică în amintire. E ca și cum ea însăși ar vrea să-mi scape, ori să provoace ivirea nostalgiei ce înfrumusețează totul.

În dimineața zilei de 5 octombrie l-am atins cu mîna pe **Sartre !** Stătea chiar pe scaunul din fața mea și mă tot uitam la el ; un bătrînel mic de statură, cenușiu asemenea costumului pe care îl purta. Alături de el o doamnă excelent conservată, cu un coc cărunt, impunător : Simone de Beauvoir. Schimbau între ei, arareori scurte impresii. Privirea nu mi se mai dezlipea de pe faimosul cuplu. La sfîrșitul ședinței m-am ținut după filozof și, aproape fără voia mea, i-am pus mîna pe spate, superstițios. El s-a întors amabil, ochelarii îi scînteiau în lumină, și mi-a făcut loc să trec. Sper ca bossa lui Sartre să-mi poarte noroc.

După-amiază, în sus pe Via Appia, am coborît în catacombele Sfîntului Calist, în cele ale lui Domitilla. Teroare de mină, sfîșietoare, cu galerii sprijinite de cadavre, călătorie în memoria creștinismului eroic. (Într-una din minele de pe Valea Jiului, cu puțini ani în urmă, mă strecurasem prin niște suitoare și galerii absurde, tîrîș, condus de un inginer puțin smintit, pe care avusesem nesocotința să-l provoc cerîndu-i să mă ducă „unde e mai greu" ; și atunci el, plictisit de atîția gazetari înfumurați m-a purtat la sute de metri adîncime prin locuri neînchipuit de înguste, ca printre picioarele unor scaune demențiale. Trebuia să-l urmez, nu puteam face nimic altceva. Ne tîram fără încetare, nici gînd de întoarcere. Însoțitorul meu se speriase și el — desigur, pentru mine — glasul i se schimbase, mă încuraja mereu).

Ascultam explicațiile în englezește ale unui ghid, urmărite cu aviditate de un grup de americani. Nu înțelegeam totul dar era clar că ghidul miza pe frivolități. Americanii rîdeau din cînd în cînd, zăpăciți și serioși, avînd toți pe chip o expresie de rîvnă și derută.

Iar eu nu mă puteam stăpîni să-mi imaginez cum tavanele, grele de atîta istorie, istovite de cadavre, s-ar nărui peste noi, sutele de vizitatori din clipa aceea.

De la catacombe am intrat în biserica „San Pietro in Vincoli" de unde am furat, spre amintire, un rest de lumînare. În compensație am cumpărat una întreagă și am aprins-o la biserica „Quo vadis, Domine", unde sînt păstrate urmele naive ale lui Hristos, adîncite în marmoră. E o „chiesa" mică și foarte luminoasă iar bucata de marmoră alb-gălbuie, cu urmele divine, capătă în atîta lumină un fel de transparență.

Reîntors în oraș, am vizitat imensa Chiesa di Santa Maria Maggiore ; ar fi trebuit să-mi notez totul dar sînt atît de convins în acele clipe că nu voi uita nimic. Totuși nu mi-a rămas mai mult decît numele.

Am mai intrat într-o altă biserică dominată de statuia uriașă a Sfîntului Paul, sprijinit în spadă.

Să nu uit : trecînd pe la Fontana Trevi am aruncat, ca un bun turist ce respectă tradiția, bani peste umăr, de trei ori. Nici-o monedă, vai, n-a ajuns în apă. Dorința pe care mi-o pusesem în nădejdea monedelor fusese să mă întorc adesea în Italia. Sînt atît de superstițios încît mă pune pe gînduri eșecul de la Fontana Trevi !

După cină urmăream la televizorul din micul bar al hotelului un meci de box profesionist. Deodată apare simpaticul profesor R. : „Haideți să vedeți Belvedere". Vecinul meu de apartament, V., care a mai fost la Roma s-a arătat entuziasmat. Ne-am suit din nou în „Anglia" profesorului și am urcat o mare colină (una din cele șapte !).

De sus de pe Zodiaco se vede Roma, nesfîrșit luminată, cu poduri, reclame, Padul, cu liniile de forță, incandescente ale marilor bulevarde. Priveliștea se aseamănă cu cea a Clujului văzut de pe Feleac. Numai că la picioarele tale se întind, nu un oraș, ci 15—20 de mărimea Clujului !

O ceață ușoară arunca în vis Roma. M-am sprijinit de parapetul de lemn, și el umezit de ceață și am tăcut odată din deșteptăciunea mea nemaipomenită, m-am uitat peste Roma ca un sinucigaș peste prăpastia în care se va azvîrli ! N-am mai spus cuvinte, n-am mai rîs, n-am mai mișcat, am stat, pentru Dumnezeu, la un loc, cu ochii asupra Romei. Faruri, columne, cetăți calcinate de lumină.

Dar stările acestea, dacă sînt sincere, nu te încremenesc fotogenic. Așa că, îndată după aceea, am mers în micul bar de pe colină și am băut un China Martini cald, lăsîndu-i pe V. și pe profesor să vorbească, fără însă a mă păstra în acea tăcere stupidă, impunătoare, a celor ce vor să se arate zdrobiți de atîta înțelegere.

Apoi m-am pornit și eu să flecăresc, așa cum e bine, lăsînd să se zidească în mine priveliștea de pe colină.

Ținta călătoriei din ziua următoare : Napoli! Douăsutecincizeci de kilometri pe Autostrada soarelui parcurși în două ore. De-o parte și de alta a superbei magistrale de beton, locuri pustii, neroditoare : dealuri uscate, abrupte, munți fără speranță. Treptat încep să defileze pe laturi portocali și pini de mare — ca niște parașute vegetale de necrezut.

Napoli. Ne scufundăm în traficul uriaș din centrul orașului. Ne trebuie o jumătate de oră pentru a parcurge doi kilometri. Pe lîngă mașina noastră se insinuează motocicletele și scutere.

Pe străzile înguste laterale se zăresc rufe albe și multicolore întinse la uscat. Parcă s-ar fi tras cortine misterioase și înduioșătoare deasupra străzii, de la o clădire la alta. Orașul se răsfață în intimitate sub lumina lui octombrie. Intimitate agresivă respiră fiecare colțișor.

Garăm mașina într-o piață gigantică din preajma portului. Pe trotuar ești acostat de napolitani, în ai căror ochi lucește un amestec îngrijorător de asprime, inteligență, viclenie vulgară, interes și dispreț. Toți vor să-ți vîndă ceva.

Portul Napoli. După ce-am hoinărit puțin prin el, am ieșit. Anevoie ne croim

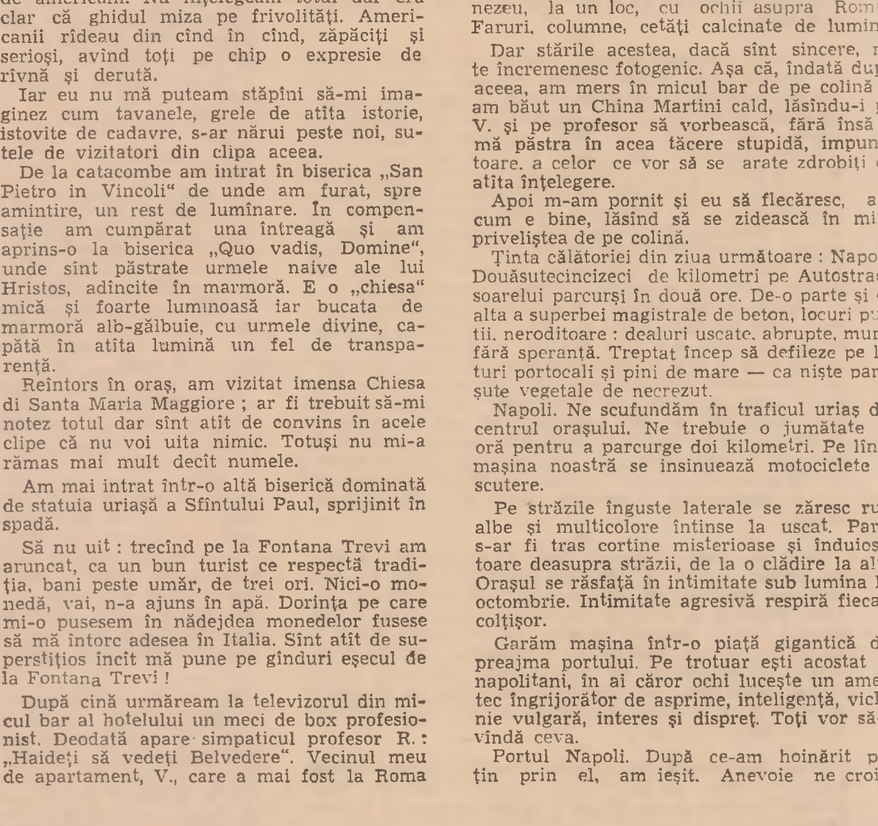

Desene de ILEANA DĂSCĂLESCU

DAN MUTAȘCU

Cheie muzicală

foșnesc plantele sub talpă, foșnesc,
o, terța păsărilor trădînd cercul,
mălaiul aerului coboară
la unisonul dimineților. Emanație !
Văd razele din glob, tăcerea zilei
pămîntul-obiect cum se admite pipăit
de păsări numai-clorofila degetelor
vibrează către rouă, deci : desfășoară-ți părul !

Incins eterul buzei, vai ! cît de susceptibil
să picure prin călușul orei prea devreme,
pe urmă conversația sticlelor cu lapte căci
stridentul se trezește orașul... O, Ninive !
De undeva, din centrul luminii, peste
atîtea jgheaburi adulmecînd salcîmi —
respirația masculină a vîntului
excită harul havuzului... iulie, iulie !

Dimineții ideilor de cuarț

trezită din somnul de chiciură — ieri,
privirea rămîne în frunza mea de cuarț
Alunecînd în ochiul de cuarț al iezerului,
alunecînd în mîlul matcă și în mîlul plantă,

urcînd cu zece nopți sîngele la tăceri,
o, cîte dinastii de pești pierind,
un vis văzut pe talpa unui lac,
ora desigur pe cadranul de cuarț,

se-ntîmplă cînd și cînd o dragoste,
o Cale Lactee de cuarț și înverile
sînt două : eu te am pe tine, tu umbra
mai întîi în dimineața oglindă de cuarț.

DOINA ANTONIE

Neîncredere

Cum am putea să trecem
dintr-unul în altul
căci se arcuiește
peste noi verde tăcut
și cuvintele cîntă în doi.

Cu palma întinsă încerc un hotar :
pînă aici ești tu,...
de aici sînt eu...

Hotar viu cu ape de vene albastre
și mugurii degetelor
trimițînd spre codrii, cerbii — orgolii.

Icar

Să cuprinzi iarba
răsucită-n miresme
și s-o culci cu pasul rar
aceasta se poate.
Să atingi pămîntul cu degete dure
și aceasta se poate.
Să aluneci pe apă
împiedecîndu-le peștilor
trecerea începută de sute de ani, da.
Dar cerul, cerul
alcătuire de transparențe dense și rar
răzbătute de raze prefigurate
îți fuge mereu spre lumi,
cu materia vibrînd în cîntece albastre
și ce rămîne e doar amintirea
fără timp
a lunecării printre astre.

de

ILIE CONSTANTIN

drum prin mulțime spre mașina noastră. Abia acum realizez forța de persuasiune a vînzătorilor ambulanți napolitani. Îl refuzi pe unul, peste trei pași altul, apoi alți doi, apoi iar unul din cei dinainte. E o bandă rulantă pentru transportat turiști, cu bunăvoință și o singură solicitare : să cumpere ceva de la acești oameni atît de amabili. Ceasuri, „radioline", inele, șiraguri, maiouri, indispensabili, sute de fleacuri. Abia ieșit din port, un asemenea șmecher îmi arată cu o extremă discreție un ceas cu o îndoielnică marcă elvețiană.

— Quanto ?, îl întreb, străduindu-mă să nu par interesat.

— Dieci mila !

Se ține scai de mine : Tre mila lire, îi spun cu hotărîre și nu accept să mă mai tocmesc. „Va bene". Mi l-a vîndut cu trei mii după vre-o sută de metri de insistențe.

Uite, ce-i, îi spun unui vînzător sîcîitor, eu sînt străin. Banii îmi trebuiesc și pentru alte lucruri. Îți dau cît am disponibil, e inutil să ne tocmim. El, cu o expresie foarte sinceră : „Straniero, si, lo si sente... Anch' io sono straniero". La expresia mea de neîncredere — are înfățișarea tipică a unui napolitan — se jură că e străin : „Si, lo giuro. Io non sono di queste parti". Dacă ar fi să-l cred, aș lua de bună explicația lui : vinde ceasuri, rătăcit aici între străini, și din banii adunați o să-și cumpere bilet de vapor. Încotro ? Spre patrie, bineînțeles.

— E qual'è il tuo paese ?

— Io, signore, sono svizzero !

Teribil de obraznic (ori poate incult) : vrea să mă convingă că singurul mijloc convenabil pentru a ajunge în Elveția este vaporul !

Părăsind Napoli, cu aceeași încetineală. Mergem spre Pompei, avînd o vreme perspectiva mării.

881439. E numărul biletului meu de intrare, plină de emoție, în cetatea antică unde lava a pătruns cumplit, instalîndu-se ca singur locuitor. Am evitat obișnuiții ghizi, cu engleza lor particulară, mulțumindu-ne să tragem cu urechea la explicațiile pe care le primeau în jurul nostru grupuri de turiști.

O scenă foarte des repetată în Pompei, la așa numita „casă a plăcerilor" : ghizii, cu un zîmbet complice roagă doamnele să se retragă și ne arată nouă, bărbaților, desene erotic-dezlănțuite pe pereți și o statuetă reprezentînd un personaj masculin de o exagerată înzestrare sexuală. Totul foarte naiv și e vizibil că nu criterii de moralitate (sau nu numai ele) sînt la baza acestei interdicții ci priceperea de a biciui interesul vizitatorilor. Femeile sînt șocate de interdicție, unele încearcă să se ascundă printre bărbați, iar altele îi chestionează vehement după aceea. Ei, bineînțeles, minimalizează totul.

Am sosit destul de tîrziu din excursia noastră meridională. După cină am ieșit singur și-am hoinărit pe străzile Romei, la întîmplare, străin aiurit, banal, cu ochii istoviți de dorința de a vedea cît mai mult.

Joi, în timpul unui cocteil care ne-a adunat în niște săli aglomerate, unde toți eram leoarcă de transpirație (efect și al wiskiurilor numeroase care ni se serveau), M. s-a apropiat de mine și m-a luat de mînă. „Hai la Ungaretti".

Bătrînul președinte al comunității europene a scriitorilor se afla într-un mic grup. Apoi a rămas cu noi. Binevoitor, surîzător, părea el însuși într-o perpetuă emoție. Îi făcea vizibil plăcere că-i vorbeam în italiană.

M. dăduse drumul mîinii mele și m-am pomenit că apucă dreapta neagră și arsă de bătrînețe a lui Ungaretti și o așează pe pieptul meu, de-asupra inimii. Mi-a spus cîteva fraze, bîlbîindu-se puțin, în care îmi cerea să nu uit că mîna aceasta care a scris dumnezeiește, mîna unui poet dintre cei mai mari ai epocii se află pe inima mea. Era foarte agitat, eu nu mai puțin, iar patriarhul, impresionabil ca toți oamenii la vîrsta lui, ne asigura că înțelege ce spunem și că-i place cum sună limba română, că a avut prieteni români.

L-am întrebat, încercînd să-mi vin în fire după gestul ciudat și emoționant al lui M., dacă printre acești prieteni se numără și Brâncuși. O da. Au fost mari prieteni în tinerețe, la Paris.

Bătrînul bard cu purtări atît de senin copilăroase era un oaspete de seamă la acest cocteil și nu l-am reținut peste măsură. Bineînțeles că nu mi-a trecut prin minte să-mi declin neînsemnata identitate.

Sîmbătă. Trezire tîrzie, pe la 9. Sînt istovit dar n-am ce face. Un duș fierbinte, unul rece. Din apropiere am luat autobuzul 77 cu o țintă mult dorită : Vaticanul.

N-am coborît unde trebuia și am fost nevoit să ocolesc pe jos o întreagă țară, al cărei hotar este un zid gros, extrem de înalt și înclinat, sugerînd imposibilitatea escaladării.

Am vizitat în fugă Pinacoteca, Biblioteca, Muzeul de sculptură. În Capela Sixtină numărul vizitatorilor îl egala aproape pe cel al figurilor de pe ziduri și plafon.

În fața „Laocoonului" am zăbovit îndelung, încercînd să gîndesc dar nu cred să fi reușit mare lucru. Capodoperele îmi taie nu numai respirația ci și cugetarea. Mintea mi-e plină de frînturi de fraze nu prea inteligente, precipitate : „Da... Asta e... aici... Se putea altfel? Și eu care credeam... Cînd colo... Și uite așa... Desigur, e... Cine s-ar fi așteptat ?... Atenție ! Poate că nu văd eu cum se cuvine..." etc. Sper ca și alții să aibă reacții asemănătoare.

Am mers apoi în „Basilica di San Pietro". Nu mi-aș fi închipuit (și de ce-ar fi trebuit s-o fac ?) că e atît de înspăimîntător de mare ! Toate proporțiile sînt înmulțite și glorificate de arhitectură.

Cu alții mulți am suit cu un ascensor uriaș și rapid pe cupolă (sau pre-cupolă, pentru că abia de acolo începe faimoasa cupolă a lui Michelangelo). M-am fotografiat ca un neam prost la un meseriaș ce lucra la minut. În mînă țin ghidul „Come visitare il Vaticano".

Restul trebuie suit pe scări înguste și abrupte. Numărul treptelor este foarte mare și mulți vizitatori lipsiți de suflu își amîntesc de indicațiile medicului să-și ocrotească inima și fac cale întoarsă. Eu am urcat eroic, intrigat de șuierele mortale ce se-auzeau de-asupra mea : era un turc extrem de gras care suia roșu, gata să facă un atac de apoplexie, calvarul arhitecturii buonarottiene.

În fine am ieșit la lumină. Mă rezemam de balustrada metalică sub care nu știu cîți metri de gol mă chemau, în orice caz înălțimea a cîtorva zeci de etaje. Roma, văzută de la acest punct al cupolei, te invită să cobori imediat, îngrozit.

Noaptea tîrziu, reîntorși pe Via Veneto, S. și cu mine i-am întrebat pe doi tineri cu figuri mai cumsecade, în ce mod putem ajunge la un „nicht-club" acceptabil". Cei doi parcă-atîta așteptau : ne-au dat o mulțime de explicații, cît pe-aci să ne-arunce în mașina lor parcată lîngă trotuar. Erau din ce în ce mai nervoși că dăm îndărăt, mai ales după ce le-am mărturisit puținătatea mijloacelor noastre financiare. Unul dintre ei ne-a invitat sarcastic să ne vedem de drum, să pierim dinaintea lor. Înjura teribil dar la universitate n-am învățat versiunile italiene ale acestor compoziții atît de răspîndite, încît mi-am păstrat seninătatea mea de ignorant.

În timp ce ne retrăgeam spre capătul luminoasei „Via Veneto", către hotelul nostru, soarele roșu, măreț, de neon, cu inscripția în litere ademenitoare : „MARTINI", ne fixa obsedant.

...Duminică, drum de nouă ore cu trenul. În compartiment suport sutele de întrebări despre România ale unor flăcăi care terminaseră armata și mergeau în grupuri spre casă. Sînt foarte simpatici, instrucția lor lasă de dorit dar asta nu-i stînjenește. Între ei plasează și lungi replici în dialect.

În sfîrșit, Milano. M. de M. răspunde „pronto" la telefon : mă așteptă, era aproape sigur că voi lua trenul acesta. În zece minute coboară din mașină în fața gării.

Acum e două și jumătate noaptea. Fată-mă cu însemnările recuperate.

Ne-am trezit devreme. M-am bărbierit, am băut în fugă o cafea neagră. Apoi am pornit-o spre Reggio-Emilia, pe autostradă. Traversam cîmpia Padului „la pianura padana" cîntată de Virgiliu. Pe sub un pod magnific zărim trecînd fluviul, bogat în ape. Ziua e însorită.

M. de M. conduce foarte bine (el pretinde chiar că o face „cu un anume simț muzical") și spune multe anecdote, mai ales cu adaptări la situații italiene.

Mergem numai cu 115—120 kilometri pe oră. (Pe lîngă noi fulgeră roșu limuzine-sport „Lancia" lansate cu 190—200 la oră. M. de M., ca orice șofer, face la trecerea lor semnul coarnelor și le strigă : „Du-te de-ți rupe gîtul !" sau „Ammazzati, salame !").

În Reggio Emilia am stat cîteva ceasuri. E un oraș de mărimea celor din Transilvania. Palate vechi, biserici, alături de clădiri noi plasate armonios. În timp ce M. de M. participa la lucrările unui juriu ce judeca picturile și sculpturile trimise la un concurs de arte figurative, eu am luat-o la întîmplare pe o stradă și am ținut-o mereu spre stînga pînă ce, peste vre-o oră și jumătate de mers fără grabă, am sosit în centru, exact de unde plecasem. Mulțimea bicicletelor amintește (întrucîtva) Aradul. Un turn construit din blocuri rudimentar-artistice răzbate impunător din Evul Mediu.

A urmat la restaurantul... o masă copioasă. Între alte feluri servite m-au încîntat niște ciuperci uriașe umplute cu carne. Vin roșu, ușor, unul dintre cele mai vaporoase și mai gingașe din cîte am băut vreodată. Tot juriul era prezent, și se mai discuta încă justețea desemnării celor doi învingători. Aceștia doi vor decora clădirea unei școli tehnice.

Apoi am ieșit cu toții și ne-am plimbat printre tarabele unei pieți populare.

În amurg eram la Milano.

Am vizitat, în ziua următoare, Castelul Sforza, unde este adăpostit un muzeu amenajat cu foarte multă inteligență. Totul servește punerii în valoare a operei de artă : surse de lumină, construcții de lemn, paravane de lemn, schele de metal suple. „Pietà Rondanini" a lui Michelangelo se află într-o sală mare, ascunsă privirii de o construcție semicirculară din lemn. Cobori cîteva trepte, faci un mic ocol și ai. deodată, înaintea ta opera !

Era acolo, te aștepta. Simți dorința să te sprijini, să te așezi : o bancă sobră, dar comodă, te primește. Te așezi și contempli fără un cuvînt, îndelung.

Pe la trei și jumătate M. de M., Ioxe — fiul gazdei — și eu am plecat spre Varese, unde locuiește Renato Guttuso.

Drumul trece prin munți, într-un peisaj mai apropiat de cele românești montane. Ne-am oprit într-un sat de munte, Cunardo, unde se află, cine s-ar fi așteptat ? o expoziție de artă contemporană italiană, cu exponate prestigioase. Artiști de renume nu ezită să expună în asemenea „mostre" provinciale, destul de numeroase. Iar pentru tineri ele sînt trepte spre glorie.

Pictorul Guttuso locuiește la Velate Varese într-o mare vilă. Ca de obicei avea mulți invitați, care însă s-au retras curînd. Am rămas numai noi, fiica lui Umberto Saba — Linuccia — cu o rudă a ei și, desigur, gazdele. Guttuso mi-a vorbit mult, cu însuflețire și simpatie. Cred că are o afecțiune specială pentru România ; l-am întrebat dacă ar accepta o invitație în țară. Cu plăcere, deși nu știe cînd anume va fi liber.

Am fost în atelierul artistului : muncește infernal. Îl preocupă în perioada actuală tema „Omul cu ziarul", reluată în zeci și sute de variante. Omul lui are chipul mult deformat, la modul expresionist (amintind oarecum de cel din „Urletul" lui Edward Munk) și nu citește de fapt, ci pare a plonja în ziarul larg deschis din mîinile lui, cu disperare.

Guttuso ne-a invitat să cinăm la un restaurant din localitate. În timpul mesei m-am întreținut îndelung cu Linuccia Saba.

Treptat, atmosfera a devenit foarte plăcută și intimă. La un moment dat. Guttuso a cerut chelnerului o coală de hîrtie și mi-a desenat o natură moartă de la fața locului : sticle și pahare cu vin. E ceva discret, frumos și de care era mulțumit și el. Cum n-avea culori, a folosit rujul fin al soției sale și, pentru altă parte a desenului, rujul strident al unei chelnerițe. Apoi mi-a dedicat desenul, l-a semnat și i-a pus să semneze pe toți ceilalți.

Milano, 14 octombrie 1965

Zi de alergătură prin Milano, e drept : cu mașina. La „Einandi" am găsit o carte lăsată, mie cu autograf, de Carlo Bo.

Cu marele Eugenio Montale aveam fixat un „appuntamento", la orele 18, și anume la ziarul „Corriere della sera", unde lucrează. Ne-a primit pe M. de M. și pe mine cu bunăvoință, în biroul lui spațios. Multe cărți și reviste, multe scrisori înaintea sa. Vorbește puțin, mișcările îi sînt lente (are 70 de ani). Știe despre România destule lucruri și pare a fi interesat de îndepărtata noastră latinitate. Are și prieteni printre conaționalii mei.

I-am vorbit despre propunerea pe care am făcut-o unei edituri de la noi pentru un volum Montale în colecția „Cele mai frumoase poezii". Nu era prea impresionat, nici chiar de tirajul considerabil, mai mare ca în Italia, pe care îl va avea. A acceptat puțin distrat.

În general o întîlnire fără relief, cu un autor pe care admirația mea îl îndepărta printre nori, accentuînd rezerva naturală a omului. Dar ce-are a face ? Am stat aproape o jumătate de oră în fața unui zeu.

16 octombrie 1965

Scriu în gara Westbahnhof din Viena. Mai am de așteptat o oră pînă la trenul de București.

Ieri dimineață am traversat cîmpia Padului, încețoșată. Eram singur în compartiment cu o americancă între două vîrste, (dar înclinînd să pună capăt acestei ambiguități !) Mînca sandvișuri și citea cu sete „digesturi" bogat ilustrate. O funcționară modestă în concediu, pornită să-și consume și porția de „Venise".

Am azvîrlit asupra tovarășei de drum, necruțător, biata mea engleză, pe care ea a îndurat-o cu încîntare. Da, era chiar din New York, lucra la o bancă. M-am lăudat că sînt „a writer" și ea s-a minunat : „So young ?" Și uite așa am ajuns la Veneția, unde am stat șapte ore încheiate.

Am luat-o la întîmplare prin orașul lagunar, traversînd de nu știu cîte ori canale, pe străzi înguste, idilic de neschimbate față de imaginea Veneției din tablourile lui Canaletto. Străzi fără automobile, fără tramvaie sau autobuze, fără trăsuri. Singurele vehicule pe care le-am întîlnit au fost cărucioarele pentru copii, pe care mame plăcute le urcau și le coborau pe scările podurilor. Am ajutat-o pe una din ele și ea mi-a mulțumit cu un surîs curat și fermecător.

Sînt gondole, șalupe, vase de pasageri numeroase, dar nu e adevărat că nu se poate circula pe jos prin Veneția. Nu e neapărat necesar să iei un mijloc plutitor : eu am umblat pe uscatul Veneției pînă m-am rătăcit.

Am vizitat Rialto, biserica San Marco (unde niște cristale și bijuterii din Bizanț îți dau amețeli), celebra piață cu porumbei. Maurii ce bat orele îți sar în ochi imediat, ca și palatul logodnicilor mării — Dogii. M-am ferit ca de foc să beau vreo cafea la vreuna din minunatele cafenele din piață. M. de M. spunea că totul e scump pînă la descalificare.

Aproape că am urmărit să mă rătăcesc prin Veneția. Cu atîta plăcere încît era să pierd trenul de Viena. Drumul spre gara Santa Lucia era mult mai complicat, pe străzi cotite, în unghiuri, peste nenumărate punți. Pînă la urmă, m-am luat după o familie care se grăbea cu bagaje spre aceeași gară și am trepădat cu toată rîvna pe urmele lor, ieșind la liman.

16 octombrie ; granița între Austria și Ungaria

Stăm încă. Profit de acest răgaz, pentru a-mi mai însemna unele lucruri.

Am călătorit bine pînă la Viena, reușind chiar să dorm. Doi italieni care mergeau la Budapesta m-au ajutat să mă chinui mai ușor cu geamantanele.

Și încă odată vorbă românească, neașteptată, printre străini. Pe scările ample ale gării de sud urcau, o femeie voinică, cu un aer hotărît, și băiețașul ei, care părea agitat și dornic să ofere soluții : „Nu pe-acolo, mamă... Vino-ncoace ! Hai, după mine, n-auzi ?"

Mi-a făcut plăcere să le arăt pe unde s-o ia. „A, și matale ești român !", a constatat foarte mulțumită femeia. „Să ne unim, frate, să ne descurcăm mai ușor prin zăpăceala asta !"

N-am mai aflat altceva despre ei. În ceasurile cît am rămas în capitala austriacă eu am colindat muzeul de artă („Kunsthistorische Museum"), am hoinărit pe străzi, trăgînd cu coada ochiului la ceas să nu scap trenul, astfel că ne-am pierdut unii de alții. Dar mi-a rămas o senzație plăcută și o anume admirație față de călătorii aceștia întîlniți întîmplător care, veniți din Ploiești, sau din vreun cartier mărginaș al Bucureștiului, abordează străinătatea cu dezinvoltură, fără teama de a fi neînțeleși, simțindu-se pretutindeni ca la ei acasă. Mi-ar place să le semăn, pe cît e cu putință.

...Și aici iau sfîrșit însemnările „călătoriei mele". Ce-a văzut și ce-a simțit și pe lîngă cîte lucruri a trecut ca un năuc, un călător mediocru, cu privirea, auzul și celelalte simțuri alterate de literatură, în marea Peninsulă Italică.

ION IUGA

Șapte delte

Dorm pescarii lîngă rîu
luna șarpe-n pieptul lor
îi străpunge cu pustiu
încleștîndu-i vis — zăvor —

pe-un ziar rar așternut
înțepată-i pielea cu ecou de tobe
stuful vîslește oase din lut
spre somnul lor în răsucite sobe

din litere cresc pești murdari
lunatice năvoade strînse —
în prăbușire strigă jar
șapte delte-n lună plînse

Manuscris

O mască neagră-mi rîde-n manuscris
degetele tale iar îmi ceartă
amurgul din pahare și-i o rană
pe masa mea ca vîntul așezată

veșmintele îți cer să-mi iei
povara
la granița ce piere-n zori
lăcaș al duhului mă lasă
cînd
îngropată-i luna

Străzi

În casa cu numărul 6
umbra îmi uitasem (în perete m-am
pierdut)
sapele femeii scormoneau
din var pribeag
să mă-ntîlnească
pe lîngă ea ferestrele plecau
cîmpul din mine să-ntîlnească

în dor am strîns
o cîte străzi cu-același număr
și cîți pereți nu-s în ruină
pe umbra mea
cînd eu singur mă fugăresc
și-mi scriu o nouă viață din otrăvuri

părinții umbrelor — pereții — cine
mi-i dărîmă

Cîntec

Cărarea-i o frunză —
inima femeii părăsită
cine trece fără să sîngere
ruga ei înspre cer

Izvoare-n margini

Mai săpăm izvoare-n margini de
pămînt
ochiul verde-nalt răstrînt
Ane botezate-n temelii
și de-i foc în crengi
lîngă bratul celui mort
ziuă peste zi renaștem
smulgem mînăstiri de-adîncuri
le zidim
trupuri-temple o coloane
din Ioni și Ane
peste drumuri nesfîrșirii clopot
drumuri prigonite-n surele provincii
reîntors izvorul
ne ucide gura-n piatra lunii arsă
cu-ndoiala sapelor crestate
pe piciorul Anei măritate
noapte-blănuri
de lumini vai cîte par să
fie rare
întîlniri pe drumul care
cheamă rătăciri de clopot

Țărmul de dor

Un soare subt picior îmi piere
rapiță pentru ora din urmă
femeia mea singură acum
irumpe flacără și iarba sîngerează
pe umerii olarilor
pînă-n această clipă
duhul tău repetă căderea fîntînilor
între lumînări
și dinții mei lunari te caută
în miezul meu suflet să fii
femeie din albia rîului
duhovnic lîngă trunchiul brun
vîrstele mele dorm
fără pîntecul tău flacără
cum îl strig Doamne
vreau vîsle spre taina lui pe apele-i
solare
cînd se rupe țărmul de dor
în porțile încă închise

iarba din cîmpia satului ne așteaptă
lunar cu vîrtejul nostru s-o-nflorim
lleană zic iarăși vino fi-vor flori acolo
unde pîntecul tău plînge și fîntîni cu
iisuși strigă
Domnul

Peisaj refuzat

Vipere foșnesc tăcere
coboară copacii pe drum
cu rădăcini biciuindu-mă
prin față un cor de neveste
un cor de copii și șapte bărbați
poartă cer surpat
prînz mie uitatului
negri la față
coboară pe carnea mea vegetală
fără ritual mă·ngroapă —
prin trupul meu ape sporesc
din șapte plopi

VALERIU PETRU

Ai să dai samă, Doamnă

Violetă Doamnă,
N-ai înțeles violetul !
Sevă necuprinsă,
Sărutul tău n-a supt
Culoarea adîncă, fără forme, —
Dar pietrele de ce nu te-au
oprit,
Cînd vîntul toamnei cugeta
Mag peste puteri
Tăcute și uitate ?
Nu pot să-ți iert,
Să-ți uit
O cale fără punct,
Fără topiri de cruce. —
Răscoliri în sînge
Nu te-au turnat
Statuie
Amintirii mele,
Ce-ar ține durata
În raze
Și-aș coborî veșmîntat
De bănuite unde blonde.

Gri

Uite, a plecat lumina,
Și s-a rupt în întuneric.
Trag obloane,
Numai, pur.
Negru fără de pereți,
Gol imens, închis în gol.
Poezia, parc-un greer
Scripca-și drege,
Aprinzînd lumina-n sine.
Și s-așează scîrțiind,
Strune negre
Să ciupească,
Șoapte,
Negre armonii,
Hoinărește veșnicie
Suflul nopții,
Fără pată de lumină,
De putere.
Albul tors în întuneric
Cîntă gri.
Amețit mă legăn
Gri...

VALERIU PANTAZI

Stare

lui Nichita Stănescu

Eram împreună la marginea
ceea
și stele în cerc se mișcau
și repaos
tu cubul tu cubul
eu sfera
eu lacrima milei ce nu e
decît o tăcută clepsidră
ajunsă la capătul bun
tu cubul tu cubul
cîntarul
pe care stăteam avea flori
atunci te-am sărutat pe o
muchie
și ne-am rostogolit pe scări.

Logos

Spune-mi, tu auzi auzul
Sau vezi, ochiul meu ce vede
În tăcerea, în refuzul
Și culoarea dintre pietre ?

Spune-mi tu de știi, ce eu,
Cînd alunec, cînd mă zmulg
Între mine și mereu :
Plutitor un el, un fulg ?

Pune tîmpla, pune mîna
Știe-l-ai de parc-ai ști
Pînă trece săptămîna
Care ne dumnezei.

Miraj

Un singur miraj mai străbate
umbra difuză
sub verzi constelații de arbori
mă plimb desfăcut
de tăcuta lumină.
Stele-mbrăcate în flori
cad senzual în negrele cîmpuri.
Călătoresc inefabil
nimbat doar de gîndul
cu care imensa piruetă
o deschid.
Alte raze tăcute pătrund
în nervurile gîndului.
O, tu lumină
perforînd sub semnul
nemișcării cumplite.

; punct și virgulă

Gheorghe Lazăr

„Înștiințarea către tinerime" a Profesorului Gh. Lazăr, prilejuită de înființarea școlii românești de la Sava, în 1818, ne rememorează un moment capital din istoria culturii noastre. La 190 de ani de la nașterea fondatorului școlii moderne românești, a profesorului strălucit de matematici, geodezie și geografie, îi evocăm figura recurgînd la un „text clasic", la cuvintele rostite de istoricul Vasile Pârvan la Academia Română :

Popoarele se bucură de oamenii lor mari abia după ce i-au pierdut. De aceea aniversarea unei morți e aniversarea unei nașteri : lumea sărbătorește aflarea noutății, că a avut un timp în mijlocul ei pe cineva, care i-a crescut viața și pentru viitor, și care, pentru sine însuși, acum nu mai are nici o cerere și nici o dorință.

Căci, atît cît trăise, creatorul fusese ca viermele care face mătasa : oamenii prea văzuse viermele, ca să se poată bucura de mătasă ; acum după îngroparea viermelui, ei văd numai mătasa. Și sînt așa de mulțumiți, că pun pe cioplitorii lor în piatră să facă viermelui monumente de recunoștință.

Dar nu am dreptate. Căci creatorul de opere mai tari ca zgomotul unei zile n-a făcut decît să se supuie aceleiași legi de culegere a eternității din eternitate, după care albina culege mierea din flori.

Taina creării e marele miracol din care s-a născut în sufletul mișcat al oamenilor ideea de Dumnezeu. Ridicați-i deci lui altare și statui, și nu viermelui care toarce mătasa, ori albinei care distilează mierea. Iar făptuitorului de opere dați-i doară atît : voința voastră sinceră de a-l înțelege ca făptuitor, iar nu ca muritor.

Știu că e tare greu : căci dacă femeia care plînge pe bărbatul dus la groapă își amintește cu fringere de inimă întîi de poftele pe care le-a avut pîntecele lui și numai mai tîrziu și de gîndurile bune care au rodit în mintea lui, de ce să cerem mulțimilor să prețuiască pe creator pentru opera lui, și nu pentru turburarea lumească pe care a iscat-o animalul flămînd din el ?

★

Popoarele sînt ca țarinele. Ele nu rodesc pînă ce nu vine plugarul să le are, semănătorul să le semene. Și cu cît mai mulți răscolitori de gînduri brăzdează fața cea înțelenită în sălbăticie a sufletului neamurilor și mai mulți semănători de gînduri aruncă în dureroasele brazde sarea ghindă a arborelui vieții, cu atîta popoarele se îmbogățesc și se înfrumusețează mai mult de cuvîntul care hrănește anii și biruiește moartea.

Și cum în vremuri de mare bejenie, cînd lanurile au fost arse de năvălitorii dușmani, iar țarinele au rămas ani întregi fără rod, muncitorul pămîntului se duce pînă la capătul lumii, ca să aducă de acolo sămînța, de la oamenii care în pace au strîns holdele lor, așa semănătorii de gînduri merg departe să-și caute — la neamurile cele luminate de perpetua ardere a focului gîndului — boabele de lumină pe care le vor culca în țarina arată la neamul lor.

Vom asculta azi cu iubire și recunoștință povestea semănătorului țăran Gheorghe Lazăr, iar peste puțin vom auzi melancolica rătăcire și marile biruințe întru cucerirea luminii celei roditoare, ale semănătorului principe, Dimitrie Cantemir.

Și încrederea în puterile neamului nostru, de a se lumina pe sine însuși, va crește. [1])

---

[1]) Cuvînt de deschidere rostit de Vasile Pârvan, secretar general al Academiei Române, la ședința solemnă din 19 octombrie 1923 pentru comemorarea lui Gheorghe Lazăr. Președintele ședinței : I. Al. Brătescu-Voinești. A urmat comunicarea lui G. Bogdan-Duică : *Viața și opera lui Gheorghe Lazăr.*

„Astăseară cîntă Leonard"

„Editura muzicală" îmi trimite un voluminos text dactilografiat, care în curînd va fi carte : „Astăseară cîntă Leonard". E vorba de lucrarea unui talentat publicist, Stelian Ionescu-Angel, care a stat alături de Leonard pînă-n anii din urmă ai celebrului cîntăreț, numit de contemporani „Prințul operetei".

Stelian Ionescu-Angel s-a încumetat să scrie o amplă monografie, a strălucitului și nefericitului tenor, cea mai reușită pînă azi, căreia îi dedic cu multă bunăvoie, cîteva rînduri de recomandare pentru publicul cititor, care poartă o caldă amintire excelentului cîntăreț, pentru cei care l-au văzut jucînd și l-au auzit cîntînd și pentru cei ce nu-l cunosc decît din renume și vor să dezlege acest mit.

Leonard reprezintă un capitol important din istoria teatrului românesc : el a cunoscut o popularitate unică, a fermecat cîteva generații de spectatori, a fost adorat de tineret : femeile l-au răsfățat, critica i-a recunoscut meritele cu entuziasm, iar camarazii săi de muncă îi poartă amintirea unui strengar generos, bun prieten, actor pasionat, plin de temperament care-și consuma pe scenă și-n viața de toate zilele sănătatea șubredă, multiplele daruri cu care-l înzestrase providența.

Leonard a făcut parte din falanga ce domina începutul acestui secol. V. Maximilian, de care-l lega copilăria lui buzoiană, G. Carussy, N. Ciucurete, Niculescu-Buzău, Al. Bărcănescu, Florica Cristoforeanu, Elena Theodorescu, Florica Florescu, Jeny Melaxa, Virginia Miciora, Ana Grand și alții, și altele cu care împreună au cunoscut răsunătoare succese la teatrul liric, în parcul Oteteleșeanu, în toată provincia, paralel cu generația actorilor de dramă, de aceeași vîrstă cu ei, un Tony Bulandra, Ion Manolescu, Gh. Storin, Const. Radovici, Maria Giurgea, Marioara Voiculescu, Lucia Sturdza Bulandra, din cari numai una singură mai trăiește, Marioara Voiculescu, pe nedrept uitată. Ceea ce a fost Alexandru Davila pentru acești actori, de dramă, animatorul priceput, dinamic, conducătorul sumar, ascultat și iubit, cum ce-a-nsemnat Davila pentru actorii din pasajul Comedia și din sala Modern, a fost pentru cei de operetă cîntărețul și directorul cu mînă de fier, tenorul Grigoriu, cel cu parcul Oteteleșeanu și teatrul liric, unde, de altfel, și-a început cariera de director particular, după ce condusese prima noastră scenă, autorul lui „Vlaicu-Vodă".

Alexandru Davila a avut meritul de a înființa a doua trupă importantă a Capitalei, după cum marxistul democrat, Const. Mille a dat țării al doilea cotidian popular, gazeta „Dimineața".

Evocînd viața lui Leonard, Stelian Ionescu-Angel n-a scris numai monografia unui actor, ci crimpeie însăși din istoria țării. El este cronicarul fidel al unui sfert de veac de viață românească, cu societatea care se înfiripa, a unui teatru care începea să cîștige sufragiile publicului și, vai, cu suferințele îndurate de acei cari își dăruiau acestui public viața lor interioară, freamătul, clocotul de trăire pasionată, în slujba unor divinități ingrate, muzele Thalia și Melpomena.

★

Fiu al frumoasei morărițe Carolina și al mecanicului ceferist Constantin Naia, trăindu-și primii ani în cocioabele insalubre ale periferiei Buzăului, cu prăfăria și băltoacele Badalanului, micul Leonard era predestinat bolii de care va muri în curînd și Carolina. A doua soție a mecanicului Naia, Elena, a fost o adevărată mamă pentru micuțul rămas fără îngrijirea maternă. Acolo, în locuința din fața gării, trăiau și părinții celui ce urma să fie partenerul de-o viață, camaradul de teatru al lui Leonard, viitorul mare actor de operetă și de dramă : V. Maximilian. Cu patru ani mai mare decît Leonard, Velimir i-a fost ca un frate mai mare, tovarăș de joacă și de zburdălnicii, dar și inițiatorul lui în viața rampei.

Întîia oară a păsit Leonard pe o scenă — la Teatrul Moldavia din Buzău — ca absolvent cu succes, al claselor primare, la o serbare școlărească unde premiantul a recitat și a cîntat cîntecelul „Soldan Viteazul" de Vasile Alecsandri. Acel „rege-al poeziei" cum l-a numit Mihail Eminescu, a patronat și debuturile teatrale ale prințului operetei. Micuțul interpret a continuat să joace teatru alături de Velimir — devenit, mai tîrziu, Vladimir Maximilian. Cei doi micuți se duceau regulat la reprezentațiile trupelor ce veneau în turneu la Buzău și jucau la teatrul Moldavia.

Într-o seară nefastă, Leonard avu nenorocul să-și vadă murind și a doua mamă, frumoasa și buna Elena. Tatăl său, Constantin Naia, hotărî să-și ducă odrasla la București, unde se afla și Maximilian, plecat cîțiva ani înainte de la Buzău și care dăduse examen de admitere la Conservatorul de declamație și era acum elevul maestrului maeștrilor, Const. Nottara.

Biograful lui Leonard, Stelian Ionescu-Angel urmărește pas cu pas viața de începător în teatru a lui Leonard, care era acum coleg cu Tony Bulandra, inițierea în viața tumultuoasă a „micului Paris" ce devenea încetul cu încetul Cetatea lui Bucur, la începutul acestui secol. Atunci a jucat Leonard un rol mai important în opereta *Bubi*, scrisă de frații Ottescu. Avea șaisprezece ani. De atunci a început și cariera lui artistică, succesele unite cu privațiunile și dezamăgirile carierei teatrale.

Angajat de Nicu Poenaru, Leonard a început turneul în provincie, trăind din cei doi lei pe zi : prima lui leafă de actor.

Numeroasele peripeții ale vieții lui Leonard sînt consemnate cu fidelitate de Stelian Ionescu-Angel. Povestea lor e pasionantă ca un roman dramatic, înduioșător, amuzant, prin umorul cu care sînt redate unele paragrafe, roman pe care puțini îl vor lăsa din mînă înainte de-a fi ajuns la ultima pagină.

★

Începuturile lui Leonard, ca și ale lui Maximilian, ca și ale tuturor boemilor visători, tineri, cari se zmulgeau din sînul familiei burgheze ca să bată cocloaurile artei dramatice, se oglindesc cu febrilitate și melancolie în paginile lui Stelian Ionescu-Angel. Vagabondaje cu biletul neplătit, în trenuri înghețate, somnul iepuresc din hoteluri neîncălzite, mesele frugale luate în birturi de provincie, hainele uzate, ghetele roase, cămașa unică pe care Leonard și-o spăla singur în apa Buzăului, șicanele autorităților, dar și purtarea omenească a unor comisari de poliție și șefi de gară, — toate acestea trăiesc o viață vie în cartea „Astăseară cîntă Leonard" și ne aduc amintea peregrinările cîntărețului de faimă europeană George Niculescu-Basu, care a început și el în condiții mizere și ale cărui memorii sînt o delectare.

Cu același interes și plăcere vor fi citite și aceste pagini despre Leonard, cari au ceva de confesiune personală a mult talentatului și nefericitului cîntăreț, a cărui biografie începe din primii ani ai copilăriei, cu influențele părinților săi vienezi cari i-au dăruit ca moștenire cadențele înfocate ale arilor lui Iohann Strauss, legănarea valsurilor din Europa Centrală, pe valurile Dunării albastre, dansurile de pustă maghiară, cîntate în suprem adio de taraful uriaș al lui Grigoraș Dinicu, de lăutarii cu ochii înlăcrămați ca și a zecilor de mii de cetățeni ai capitalei și provinciei, veniți să ducă la ultimul locaș pe cel ce-i delectase atîția ani și care se stinsese ftizic ca și maica lui, într-un suspin de violină.

Într-un suspin de violină, într-un freamăt de violoncele s-a urcat la cer sufletul muzical al cîntărețului român care și-a împrumutat frumusețea bărbătească, farmecul femeiesc, copilăresc, ochii languroși, vocea caldă, fizicul armonios, atîtor eroi exotici, înfățișați în costume fabuloase, din o mie și una de nopți.

Leonard ! O evaziune din cotidian, un vis al serilor bucureștene, pagină de feerie în proza vieții burgheze, un acord romantic vrăjind adolescența însetată de poezie a vremii : evocare din tărîmuri de basm, prinți indieni, dansuri de baiaderă, cîntec pătimaș de țigani îndrăgostiți, — toate acestea făcute să trăiască de un singur om, plin de viață dar cu pieptul șubred, lipsit din anii cei mai fragezi de dragostea maternă, singur, între străini, nevoit să-și agonisească într-o lume vitregă, sărmana existență de copil pribeag, o serie de privațiuni întreruptă de puținii ani ai triumfului, de gloria efemeră a aplauzelor, de iubirea unor femei îndrăgostite mai mult de spectrul prestigios înfățișat pe scenă, decît de omul Leonard, capricios, dezordonat, risipitor, schimbător, care a dat vieții mai mult decît a primit de la ea, care și-a cheltuit plămînii cu fiecare notă zvîrlită cerului înstelat al parcului Oteteleșeanu, subt arborii cari au căzut pradă securii, doborîți ca și el, într-un spasm dureros de frunză ofilită.

Stelian Ionescu-Angel a trăit și a scris această carte nu numai cu afecția și admirația pe cari le-a consacrat prietenului mai mare, iubit și venerat, dar și cu un travaliu migălos, cu o documentare strictă, cu o imparțialitate de cronicar.

Victor EFTIMIU

MIHAI MIRCEA CIOBANUL — „COMPOZIȚIE"

Gheorghe Asachi

— 100 de ani de la moarte —

S-a vorbit de Gheorghe Asachi, ca de un întemeietor al presei românești în Moldova, ca de un pionier al teatrului, ca de un prim editor, ca de un cititor al școlii naționale. Propagator de cultură, proprietarul unui salon literar, socrul lui Edgar Quinet, agent diplomatic al domnitorului Sturdza la Viena, sonetist și grafician, amator de mitologii și poliglot inginer hotarnic și doctor în filozofie, „mădular al Academiei din Roma" dar și cunoscător al literaturii polone, nuvelist și articlier, iată numai cîteva din activitățile acestui „portret" uscat și antipatic, acestei statui neutre din care modernii de noi nu mai reținem nimic. E un fals expozeu, e o falsă imagine a unui necunoscut, a unui inabordabil. Crescut într-o familie de literați (tatăl, Leon Asachi tradusese celebra *La Chaumière indienne* a lui Bernardin de Saint-Pierre sub titlul *Bordeiul indienesc*), tînărul, polivalentul Asachi s-a încercat în toate domeniile artei și culturii, ca un om al Renașterii, dar a fost peste tot, tratat de noi, cei care privim în perspectivă, ca un om pîndit de ghinion. Nuvela sa istorică nu mai poate spune nimic după ce Costache Negruzzi publicase *Alexandru Lăpușneanu*, revistele sale secondează pe Eliade, poemele sale n-au fost gustate în epocă nu din cauza încărcăturii lor mitologizante ci pentru că veneau la noi cu gustul italian într-o lume frenetizată de spiritul culturii franceze. În contratimp erau și prozele sale cu intrigi de nuvelă italiană. Obsedat de ideea miturilor, ca și Eminescu mai tîrziu (care nu-l cunoaște sau nu-l gustă), Asachi se inspiră din cronici, desigur și cu scopul de a reînvia trecutul eroic, dar mai ales, cu gîndul de a găsi în ele motive pentru o posibilă mitologie autohtonă. Dacă poezia sa nu ne mai spune nimic „nuvelele" ne mai pot solicita în descifrarea unei istorii a fabulosului, a temelor cavalerești, a manierei clasice trecută prin romantism și chiar a genului epic pictural. Lunga povestire, *Petru Rareș*, este elocventă în acest sens.

Dar orice discuție speculativă este inutilă în fața unei grave carențe : nu există o bună ediție a operei sale. O mică ediție a *nuvelelor* a realizat în 1915 Petre V. Haneș (ed. Minerva). Asachi nu existtă decît în cîteva biblioteci din țară.

La cei 100 de ani de la moartea sa o ediție științifică, un studiu cuprinzător ar reabilita destinul acestui mare uvrier umbrit de geniul lui Eliade, dar fiind atît de singular, în treburile lui terestre. Puțini știu că fără Gh. Asachi n-am fi avut azi opera unui atît de mare poet cum e Budai Deleanu. La stăruințele lui Asachi, în 1868, Ministrul de atunci al instrucțiunii, D. Gusti, literat format în „salonul său", a achiziționat pentru Biblioteca Centrală din Iași, de la Ludovic Lewandowski, din Lemberg, cu suma de 400 de galbeni, manuscrisele lui Budai Deleanu. Chiar numai atît și înseamnă un moment în istoria literaturii.

Emil MANU

Literatura în publicații

Într-un eseu intitulat *Adevărul ultim al poeziei în accepțiunea lui Tudor Arghezi, Ion Barbu, Lucian Blaga*, Dinu Pillat trece în revistă, în nr. 9/969 al *Vieții Românești*, opiniile despre poezie ale acestor mari poeți, urmărind deopotrivă comentariul metaforic din poemele cu valoare de *ars poetica* și articolele sau considerațiile cu valoare teoretică despre poezie.

Aceste disocieri rafinate în ideația celor trei mari creatori, prezentate în contexte diverse dar cu răsunet la fel de mare în dezbaterile teoretice ce au avut loc în publicistica noastră interbelică pe tema conceptului modern de poezie, sînt însă numai cîteva jaloane în deschiderea unor discuții viitoare pe cît e posibil exegetice. În încheganea unei poetici românești, în accepția lui Valéry, schița enumerativă a lui Dinu Pillat e o sugestie bine venită pentru sintezele complexe ale acestei problematici fascinante.

★

Nr. 6/1969 al revistei *Secolul 20(* atît de întîrziat !) dedică lui G. Călinescu o suită de articole și studii ce contribuie la proiectarea într-un spațiu clasic a acestei mari personalități. Șt. Aug. Doinaș discută despre *Călinescu în spațiul ideal al clasicismului*, Andrei Ionescu despre *Exersarea spiritului călinescian pe un alt instrument*, Nicolae Balotă comentează în cîteva *glosse* prezența spirituală permanentă a lui G. Călinescu. Într-un jurnal de factură proustiană, Cornelia Ștefănescu prezintă ultimele zile ale marelui scriitor, consemnînd aproape oră de oră impresiile de sanatoriu raportate la psihologia tragică a *ultimului său prag* existențial.

Un ciclu de texte inedite readuce frămîntarea acestui spirit de o violentă luciditate, alternată de atîtea vrăji și magii.

★

La rubrica „Tradiții", în nr. 10/1969 al *Ramurilor*, C. Floru și Al. Surdu prezintă textele filozofice traduse de Titu Maiorescu din opera lui Auguste Comte. Contribuție esențială pentru completarea profilului acestei mari personalități a cărui operă, o dovedesc și aceste contribuții este, în mod paradoxal, încă necunoscută.

★

Comemorînd un sfert de veac de la moartea lui B. Fundoianu, revista *Ateneu*, nr. 10/1969, prin semnătura lui Paul Daniel, prezintă două poeme inedite rămase în manuscrisele din colecția familiei *(Baladă*, datată Iași 1915 și *Pantum* datată 17 ianuarie 1915). In nota de prezentare a textului se face un scurt expozeu asupra activității lui Fundoianu, activitate prea puțin cunoscută la noi, mai ales în ipostaza sa de B. Fondane. Ne gîndim în primul rînd la cartea despre Baudelaire ce ar putea fi tradusă cîndva.

PREFAȚĂ LA UN CRITIC

— Ilarie Chendi : „Pagini de critică literară" —

Fire inegală cu sine însuși Ilarie Chendi a lăsat o numai puțin contradictorie imagine în paginile celor care au scris despre el. Iată. Arghezi, Octavian Goga, Gala Galaction ori Minulescu, îi închinau rînduri de autentică prețuire într-un număr memorial din „Hiena", și dealtfel printre contemporanii săi era socotit un cronicar literar înzestrat și mai ales un polemist dintre cei mai redutabili. Curios e însă faptul că atunci cînd Ilarie Chendi e considerat în perspectiva istoriei literare, personalitatea lui critică este evaluată în cu totul alte lumini. Trei exemplificări sînt concludente.

N. Iorga, deși cu alte ocazii îi recunoscuse merite incontestabile, scrie totuși în a sa „Istoria literaturii românești contemporane" din 1934, aceste cuvinte ce nu pot lăsa dubii : „Pentru un adevărat istoric literar Chendi nu avea destul calm, destulă obiectivitate și destulă putință de a se identifica sufletește cu aceia despre care se ocupa". Afirmația deși conține un loc comun al metodologiei sale critice, (formulată clar încă în Introducere *la „Istoria literaturii românești din secolul al 18-lea",) e plină de adevăr aci, căci cum se va vedea concepțiile critice ale celor doi autori sînt foarte deosebite. Un altul, E. Lovinescu, emite poate cel mai susținut judecăți negative asupra foiletonistului ardelean și unele observații ale sale au pertinență. În „Istoria literaturii române contemporane" volumul II, discernămîntul este fin : „Impresionist, n-a ridicat impresiunea pînă la o convingere robustă, sau pînă la o operă de artă" și nuanțele se reține : „Impresia lui nu-i nici rațională, nici organizată, ci nudă și elementară", în schimb cînd conchide astfel, autorul* Criticelor *mi se pare a simplifica lucrurile : „În mod uniform ea (activitatea literară a lui Chendi, n. n.) se rezumă la darea de seamă, mai mult sau mai puțin analitică a unei cărți izolate fără a se organiza nici măcar într-o perspectivă generală asupra personalității unui scriitor necum a unui curent sau a unei ideologii".*

În fine, G. Călinescu, în Istoria *sa, recunoscîndu-i unele calități secundare îi neagă vreun conținut tocmai preocupărilor în care s-a manifestat constant : „Cît despre critice în sine, deși scrise cu oarecare nerv, ele și-au pierdut azi interesul. Foiletonistul trece iute asupra obiectului fără să analizeze și fără a demonstra măcar o idee. Nici o indicare a direcției scriitorului, nici cea mai mică operație asociativă".*

E lesne acum de văzut că suprapunerea perspectivelor naște o reală alternativă : Una este valoarea lui Chendi în contextul epocii sale și alta îi este dimensiunea în diacronia unei istorii a literaturii. Recenta editare de către V. Netea a textelor sale critice, riguros selective și cu o excelentă bibliografie finală, ne poate da un răspuns în această chestiune.

Un estetician n-a fost Ilarie Chendi niciodată și e cu totul frapant a nu găsi în mulțimea articolelor sale o mai atentă considerație acordată punctelor de vedere teoretice asupra fenomenului literar. Iar cînd un critic nu-și fundamentează afirmațiile într-o proprie platformă de principii sînt șanse puține de a impune o literatură. Și dacă totuși Chendi n-a greșit — vom constata parcurgîndu-i studiile, cercetările, surprinzător, că de puține ori nu le cuprinde exact, iar pe Arghezi îl aprecia încă în 1911, — așa cum se va întîmpla cu Iorga ori cu M. Dragomirescu, aceasta se datorește în primul rînd consecvenței unui anumit mod de a scrie. (În această privință Lovinescu zicea remarcabil despre el „stilist numai întru cît nu i se simțea stilul"). Mai mult, Ilarie Chendi pare a nu se fi gîndit niciodată să-și ordoneze părerile într-un sistem și să le dea astfel o acoperire estetică, deși într-un articol despre Odobescu vede explicit statutul criticii în acest lucru, încît interpretarea poate fi că el a considerat superfluu de a se pronunța teoretic asupra faptelor ce trebuie înțelese imanent prin chiar reprezentarea lor. Cu alte cuvinte, critic fiind, el nu se folosește de principii generale pentru a dovedi opera ci din contra opera există în afara acestora cu propriile-i legi și ca o achiziție a subiectivității critice. Pentru Ilarie Chendi literatura e luată ca stare de fapte, de aceea orice perspectivă a ei istorică, adică orice joc de reliefuri, este ignorat de la bun început. Literatura e un imens concert, în care toate gamele sînt cîntate simultan cu aceeași modulație și cu aceeași variație a intensității. Neînțelegerea lui e de a nu-și fi făcut din aceasta o metodă ridicîndu-se deasupra materialului căruia îi voia o semnificație. El rămîne într-un sens, în cea mai mare parte prizonierul literaturii de care nu se poate elibera imaginînd-o într-o viziune, fiind poate cel mai literal *critic al nostru. În cazul lui Chendi literatura stăpînește criticul exercitînd asupra-i o reală teroare și ar fi neverosimil în această accepție, a considera susținuta lui înclinare spre polemică ca un simptom al Puterii. Dimpotrivă. Complexul mi se pare a izbucni cu deosebită putere într-o înlănțuire de argumente intitulată deschis „Ce este criticul ?", căci nu poate fi înțeleasă decît paradoxal o asemenea exprimare, cu toate acestea clară : „În critica literară, ca și în istorie,* natural *(s.n.) că nu se tratează decît despre stabilirea adevărului (...) Amîndoi criticul ca și istoricul, cîntăresc și sistematizează valorile date, pătrund în adîncul sufletelor și faptelor certe". Fiindcă pentru oricine îi parcurge cronicile este evident că el însuși n-a putut realiza efectiv în niciun fel înălțimea unor asemenea imperative, din contra tot ceea ce a scris Chendi poartă pecetea incontestabilă a subiectivității. În epocă era un excelent polemist, și a mers atît de departe în această privință încît a putut imagina la un moment dat „un cod al perfectului adversar". Motivația este profundă. Căci a fi obiectiv înseamnă a fi în afara sistemului de referințe, obiectivitatea este predicația absolută și Ilarie Chendi a tins mereu să se delimiteze de ceva obiectual. Pentru el acest impuls echivala cu o eliberare, era o defulare a întregii rețineri care susținea însuși stilul compunerilor sale. Însă nu va reuși deplin niciodată acest lucru și vom găsi mecanismul mulat splendid asupra uneia din propozițiile fundamentale ale concepției lui critice : „Orice critică este o ciocnire între personalitatea artistului și aceea a criticului (...) Fiecare va căuta să-și opună voința. Fiecare va voi să fie o completare sau o corectură a celeilalte părți. Și din această firească pornire naște negațiunea, care este arma criticului subiectiv întrebuințată la fiecare pas. Nu o plăcere diabolică și* vinovată *(s. n.) deci este negațiunea, ci un fenomen firesc al procesului de cugetare critică, fără de care determinarea adevărului ar fi adeseori cu neputință.* „Omnis determinatio est negatio *îl citează criticul pe Spinozza, însă la el această negare e mai mult decît o determinare. Ea este în același timp Teama și apărare în fața Cuvîntului scris.*

Dar cum era de așteptat, transpus în registrul polemicii acest dialog psihic, devine mai puțin dens, căci neputînd impune o „subiectivitate", autorul „Foiletoanelor" sfîrșește prin a fi el însuși subiectiv. Neșansa lui Ilarie Chendi e de a nu ceda totuși pînă în cele din urmă, unei lecturi sistematice, adică de a nu ne putea fi contemporan, de a nu propune o coerență seriilor de semnificație prin care crede că se descoperă, încît pentru a-l reda Istoriei, va trebui mai înainte să-i inventăm propria lui istorie interioară.

Ion TURCIN

POȘTA REDACȚIEI

PROZA
POEZIE

I. ANTOANELA: Citind „Schiță pentru o noapte de septembrie" m-am convins că și cuvintele pot fi pocnite la mir sau cotonogite. Exemplu: „Între stridentă și festivă masa aceasta prelungită (masă de restaurant, n.n.), încărcată, bîntuită de umbre (hilare umbre în convulsie) disimulate sub pudră, lumina bolnav-gălbuie, o veselie desfrînată din care irumpea pur, sub lumina bolnav-gălbuie, acel zîmbet-privire dublu, imaculat, dincolo de dansul grotesc al umbrelor, dansul impotent de o reținere orgiastică, vîrste prea încărcate și trupuri prea greoaie și pasul unu-doi-trei anu-doi-trei suplu, unu-doi-trei diafan, transparent, desferecător ca cel mai blînd anotimp bandajat peste pămîntul dezagregat. O coroană care se stingea încet în timpul abstractizat dar la fel de real în extensia inseizisabilă a acelor de ceasornic". Antoanela, Antoanela, prin ce minune ai ajuns studentă? (această frază, înainte de-a o scrie, am cîntat-o). Antoanela, Antoanela (tare-aș vrea să-ți scriu numele cu doi l) trage cu urechea la felul cum vorbesc femeile de serviciu, de la cantina unde mănînci.

M. D.: Din cugetările-ți autumnale aleg pentru cititorii noștri următoarele: „Cu fiecare venire a toamnei, toți devenim mai... tomnateci". „Un domn în toamna vieții a decedat. Cineva spunea că de rușine. Nu cred. Cînd ți-e rușine. te roșești, or el era galben ca frunza". Adînc și de-a dreptul *milunat*. De tuberculoză se moare cînd înflorește cugetarea îndoaie timpul și-l supune. Fii amabil și trimite-mi cinci aforisme pe tema: de ce doarme iepurele cu ochii deschiși? Ducem mare lipsă de chestiile astea.

T. TIMAN. „Soldatul" dumitale e de plumb. Pune-l la loc în cutia unde doarme restul plutonului. Și trimite-mi alte schițe. În aceea pe care o resping acum am găsit, totuși, o zare de cîntec.

G. MUNTEANU: După primele fraze m-am gîndit că „Bascul" poate să fie o căciulă — și m-am bucurat, fiindcă prea mulți umblă-n capul gol și se-mbolnăvesc de sinuzită și contractează cîte 14 guturaiuri pe săptămînă și strănută, geniali, la Cofetăria Albina, unde se adună cîte 4 la masă și-i înjură pe cei absenți — dar pînă la urmă „Bascul" ăsta s-a dezvăluit a fi o tichie de bumbac, scămoșată și fără ciucure. Ai humor, dar nu-l cheltuiești decît pe spinarea inspectorilor culeși din paginile „Urzicii".

P. DĂRĂSCU: „Latră cîinii-n Giurgiu, ziua-n amiaza mare" a căzut pe masa mea într-un ceas bun. Întîmplarea a făcut (și nu e nici-o glumă, pe cuvînt de onoare) să deschid plicul de la dumneata după ce citisem bucata „Nici-un cîine la Zimnicea" trimisă de Alexandru Panaitescu. După ce v-am citit pe amîndoi viu și zic că trebuie să luați măsuri pentru rezolvarea problemei: ori detașează Zimnicea doi hingheri la Giurgiu, care să pună cu botul pe labe toți dulăii, ori trimite Giurgiu la Zimnicea un șlep cu zăvozi și cotei ca să miroasă codîrlele că nu-i de glumă dacă nu opresc lătratul. Altă ieșire nu văd.

EMIL BARBU: Stilou sărac. Ba, mai mult, calic. Nu lasă să curgă din el un singur adjectiv. Cred că l-ai împrumutat de la un revizor contabil.

IOAN CONSTANTINA: „Cana de apă", un subiect bun de lucrat. L-ai schițat și expediat cu o iuțeală de om însetat. Apleacă-te din nou asupra lui, dar cu multă răbdare.

AUTORII schițelor „Straturi de praf", „Recipisa", „Băiatul cu ciuf auriu" sînt rugați să-și dea numele în vileag. Vrem să publicăm aceste lucrări. Spre a nu cădea victimă vreunei glume de prost gust, adaug că autorii respectivi trebuie să introducă în plic și cîte o copie a lucrărilor amintite mai sus.

Fănuș NEAGU

Matei Solianu - București. Poezie lipsită de farmec, dar impersonală, fără sunet propriu. Sînteți probabil foarte tînăr. Mai așteptăm.

Vasile Stan-Cluj. Muza dvs. ezită între Eminescu și Topîrceanu. Pe dv. nu vă iubește. Sau nu v-a descoperit încă.

Tudor Gorcea - București. **„Am trecut la diferența clasică / Între timp și neștire / care nu mai este / și umiliți, împărtășiți, zdrobiți / Și spovediti, huliți și izbăviți / n-am căpătat încredere în cursul optuorei / Care mai este, oh, mai este"**, Ce ne facem însă cu talentul care nu este, oh, nu este?

Microdoctus-București. **„In mișcarea-ți elicoidală / o, tu, sferă, încotro / enigmatică rupi și înnozi / la nesfîrșit catenar carbon"**. Stimate Microdoctus, distanța pînă la poezie e macrocosmică.

Nefe Ricita din Constelația Fecioarei. „Îți scrie o stea, o stea-fecioară din constelația Fecioarei, născută în zodia Fecioarei". Horoscopul pe care vi l-am stabilit este următorul: În existența dvs. trebuie să vă feriți de stilou, pix, creion (cu excepția celui dermatograf) și de alte asemenea obiecte care înțeapă și par să aibe legătură cu poezia. Să nu scrieți versuri marțea, miercurea, vinerea și în alte zile ale săptămînii. Stele defavorabile: constelația Lirei, a Pegasului. Animalul care vă poartă ghinion: inorogul sau licorna. Culoarea talisman, judecînd după versurile trimise. roz-bonbon.

Manughevici Dimitrie-Galați. „Am sperat, sper și voi spera să-mi dați și mie un semn de viață (literară)". Reexpediați versurile și veți primi răspunsul cuvenit.

Corneliu Făurescu - București. **„Din visurile mele / Voi face o rachetă / Și voi fugi din lume / Spre alte lumi străine / Voi pierde orice noțiune (Despre ce-i rău și bine) / Voi pierde și iubirea / Te-oi pierde și pe tine / Și n-o să-mi pară rău".** „Și o să-ți dau cu sîc" trebuia adăugat pentru ca necruțarea răzbunării să fie dusă pînă la capăt.

Ganimede-București. Versurile dv. deși scrise direct din Olimp sînt prea terestre și pieritoare. Schimbați-vă pseudonimul și părăsiți-l pe tatăl zeilor în favoarea unei zeițe sau a unei nimfe, măcar.

Ioan Prapta-Huedin. Într-o poezie de dragoste: **„Considerâ că nici nu mai exist / Eu nu sînt omul potrivit / Și poate este foarte adevărat / Că eu am și murit".**

Curios, cît de productiv puteți fi, chiar și după deces. Sănătate...

Cezar BALTAG

OCTAVIAN VIȘAN — „AMINTIRI DIN UMBRIA"

ION SEGĂRCEANU

Fuga posibilă

...Dar cîte nu ni se petrec în vis!
Ca într-o ireală panoramă
pe alb ecranul ochiului închis
se țes într-una umbre, se destramă;
Cresc flăcări din adîncuri — și le bate
un viscol delirant și-mpătimit
stîrnind din nord diluvii înspumate
de stele fulgerate-n infinit.
Un roșu pal ne bîntuie prin sînge
surd cascadînd în inima bolnavă
și auzim, stins, soarele cum plînge
pe un morman pietrificat de lavă.
Cad păsări fumegînd pe marea
sumbră
cu aripile de cenușă, mai
și-abia le deslușim căderea strîmbă
prin noaptea prăbușită peste noi.
Copacii, smulși din rădăcini, ne strigă
cu brațe cancerate în vîlvori
iar noi de neputință, ori de frică
nu le putem veni într-ajutor.
Căci strînși în chingi de șerpi
îmbălșați,
rănita zare ni se face scundă
și ne trezim de-odată anulați
de mîlurile care ne inundă...

O, antidotul viselor-coșmare
ce ne subjugă simțurile toate
e numai fuga noastră de negare,
antinegarea prin luciditate...

DUMITRU STANCU

Gînd cu păsări

Păsări, cu păsări plouă în sud
Pînă mă înghit pădurile de dalii.
Dinspre un cîmp-galaxie.
De păsări gîndul mi-e ud,
Plouă cu păsări visul lung

Păsări — lumină de metal
Se zbat în cercuri
Cu imnul păsărilor de cristal.
Păsări cu păsări vin din nord,
Un infinit de sunete deschise,
În nemurire trec plîngînd
iubiri rămase în vise

Die liebe

Clepsidra mă revarsă,
În jocul cu speranța
Distanțele se macină
În gîndul neumblat
Frunzele amintirii
Și toamna îmi umblă-n sînge

RADU CÂNJĂU

Phoenix

Toamna
o nepretăcută răbdare

și ou
în nemuritoarea-i cenușă

Autumnală

Singuri prin aerul toamnei
învinsă de-o profetică tăcere

Derutanta lumină
tot mai ușor se desprinde de noi

Ci inimile arid
naive
întru compensare

Vino

Știu undeva un oraș
melc la glezna Dunării

Vino
cînd se rup din soare umbre
să trezim în lucruri
sufletul cu șoapte

Aici vei fi
Fata Morgana
respirația pămîntului înnebunit
într-o dezmărginire cu ierburi

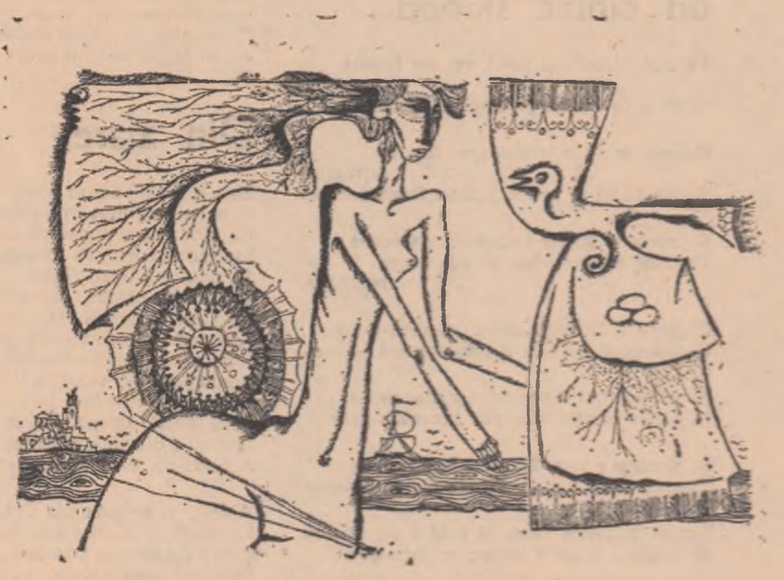

Desen de IANCUȚ ION

DEBUT

condamnare

Adeseori se surprinde ascultînd. Își lipește urechea de pămînt și ascultă. Își lipește urechea de ape și ascultă. Își lipește urechea de pomi și ascultă. Își lipește urechea de păsări și ascultă.

Pămîntul tace. Apele tac. Pomii tac. Păsările tac.

(Tac sau nu le aude?).

Ascultă cu urechea lipită și nu aude decît golul lui lăuntric. Ce vorbăreț e golul acesta. Tot timpul vorbește.

Cînd să mai audă pămîntul? Cînd să mai audă apele? Pomii? Păsările?

Golul se definește vorbind.

Trebuia să se hotărască!

Mîine va spînzura de cel mai înalt sentiment golul său lăuntric.

A și-nceput să-mpartă invitații...

Mîine? E prea curînd. Mai tîrziu. Poate..

Nu. Mîine?

Mîine? Ce se va face fără golul lui lăuntric? Fără bufonul lui.

Să-și spînzure bufonul?...

biblia

Cerul, își spunea fata, e trupul lui Dumnezeu. Într-una din zile, după ce i-a făcut pe Adam și pe Eva, după ce i-a alungat din paradis după ce Cain l-a ucis pe Abel și după ce Noe a poposit pe Ararat, Dumnezeu și-a desprins o coastă și i-a dat-o lui Moise. (Coasta lui e o parte din cer).

Moise a privit-o surprins. În mîinile lui coasta devenise carte.

A scris-o el? A scris-o Dumnezeu?...

De atunci, cărțile sînt cer pogorît printre oameni.

Fata surise.

Surîsul ei e litera cărții.

necunoscuta

Cine îi bătea la ușă? Pe semne era vreun străin. Cei dimprejur știau că tot timpul, ziua și noaptea, an de an, stătea baricadat în casă.

Ușa era de oțel. De oțel cei șapte drugi care o sprijină pentru mai multă siguranță. De oțel sînt și geamurile, de un oțel transparent din casă spre stradă ca să poată vedea fără să fie văzut. Pereții înșiși erau de oțel.

Iată, se repetă bătaia. S-apropie. Dincolo de ușă stă o femeie.

„Cine ești?" întrebă.

Nu i se răspunse.

„Cine ești?" întrebă din nou.

„Cine mă întreabă nu mă așteaptă" îi spuse femeia. Și dădu să plece.

„Totuși, cine ești?"

„Depărtarea...".

„N-am auzit de tine. Nu te cunosc!".

Femeia se pierdu în zare.

Și astăzi omul încă se mai miră de ce pereții, ușile și ferestrele casei sale au încetat din clipa aceea să fie transparente...

călătorie

Cînd ești cer cum să nu duci dorul Pămîntului? Cum să nu cioplești din stele corăbii? Cum să nu țesi din nori pînze de catarg? Și cum să nu pornești în temerara călătorie spre ținta dorului?

Dar dacă Pămîntul e tot un fel de cer?

Virgil NICOARĂ

re

Ba da, trebuie. De ce să nu vin? Știi, îmi place cafeaua amară și jocul acela fără nume, cînd tu îți miinile într-ale mele, să-mi intre-n carne rădăcini, da, din sîngele tău. Și miroase frumos. Ca iarba stelelor. Nu, nu te duce, chiar dacă nu mă tem să stau și singur. O să cîntăm ceva, ceva senin și simplu ca o împlinire iar dacă vine mama ta, eu n-o să-i spun nimic, nici tu. Da, da, sigur că da. pentru că mi s-a încrustat pe umăr cercuri moi ca genele amurgului și astăzi n-a plouat și miine n-o să plouă și carul mare își rotește vremea doar într-o roată și oiște, fără să-l tragă nimeni. De unde? Da, sînt așa cum spui tu, dar se mișcă mereu și iarna, exact, cînd stau lîngă tine, pe prispă. Recamier? N-o să se supere deloc, hai vino să privești cum zboară frunzele, pentru că bate vîntul. Și. Nu-i nimic, se curăță. O să avem și ploi și trandafiri. Greierii.

Nu, nu-mi pasă. Cucuveaua nu cîntă la noi și-n fond, o să ne facem singuri avioane și o să hoinărim pînă s-or sparge fructele din noi. Știu, e bătrîn. S-a răcit. însă n-are nici o importanță, chiar dacă i-ai mai pus un cub de zahăr, pentru că n-o să-mi fie somn așa curînd. Care? Lelouch e mai profund și-apoi, mai nu te-obliga nimeni să-l admiri, pentru că nici nu-l vezi, pentru că nu vorbește și în plus, poate nici nu-i frumos. Nu, nu, nu vine-așa, fără să facă zgomot. Adevărat, uitasem. Hai.

singur

Întîi, l-am răsădit în glumă și nu i-am pus nici apa, nu, chiar nimic. Nici nu ne-am mai văzut așa curînd. Unde. A, da mi-aduc aminte, începuse ploaia și am venit la tine să-ți aduc o carte sau mai multe, sau un bilet de tren. Am uitat. Pe urmă? Nu, n-am știut că vrei să mergi. pentru că nici n-ai fi putut să mergi cu un bilet așa de vechi. N-are nimic. Ai văzut? S-au scuturat, singur. însă doar mai tîrziu am luat din el un măr. Atît. Da, da. l-am împărțit și-am adunat semințele într-un pahar și tu ai pus paharul peste cărți, apoi am stins lumina și-am deschis ferestrele. Era. Era fierbinte.

M. CĂLIN

POEȚI SOVIETICI

EVGHENI EVTUȘENKO

Cinta armonica...

Cînta armonica-ntr-o seară
Era fetica amețită,
pe coaja piinii de secară
lucea mujdeiul a ispită.

Și fără vre-o poliloghie,
la chet, în izba unde-au mas,
colegii în geologie
cîntau cu-armonica-ntr-un glas.

Stam pe podele lîngă geam,
îngenunchind lîngă-o studentă,
șuvițele-mi de păr curgeau,
toșnind, prin mîna ei absentă.

Fusei băut și nu fusei,
eram de gînduri absorbit,
parcă eram iubitul ei,
și totuși nu-i eram iubit.

Zicea cu-armonica fetica
despre ținuturi depărtate,
galoșii îi jucau tilinca
în picioroangele-ntepate.

Era în cînt o-nsingurare,
timp de dor aspru tatuat
și-o nesfîrșită depărtare
și garduri, focuri dintr-un sat.

Cînta fetica, dăntuia
și-ncet cînd zorile se-arată
cu lacrimi muierești plîngea
studenta, soră-sa-nvățată...

La biserica din Koșueta

Neîncăpînd în dogme reci,
în fața mea s-a ctitorit
cu sfinți și-arhangheli
prealumești,
și mult preo prihăniți,
un zid.
Dar înțeleg,
pitindu-mi teama,
fiara ce-o port nu se-mblînzește,
nu sînt un petec
de lăcaș,
lăcașul •
detaliul treștii.
Penelul lui Gudiașvili
a așternut peste pereți
pe-acei ce au păcătuit
și nu serafici umblăreți.
Nu e iconoclast ironic,
și-i dărăcit tot pe-un darac,
o fi un zeu,
vre-un păcătos,
o fi un înger,
sau un drac.
Noi,
care știm
ce-i efemerul,
unii zografi, alții poeți,
ca mînăstirea Koșueta,
am măzgălit atîți pereți.
Noi, demiurgi de chip cioplit,
la cîte-un domn evlavios,
comenzile-i am împlinit
și-ntotdeauna doar pe dos.
Oricît ne-au prigonit dușmanii,
oricît riscat-am capul meu,
pe dumnezei i-am pictat oameni,
din om
făcut-am
dumnezeu

Sînt înger

Nu beau. Nevasta mi-o iubesc.
Pe-a mea,
accentuiez.
Duc mod de viață îngeresc
pe Scipaciov ca să-l citez.
Din viața asta m-am și dus.
Ochi-i închid cînd văd femei.
Ceva ușor mă ia pe sus.
Au dat aripi
umerii mei!
Ce e cu mine!
Gînd pustiu.
Cresc leprele!
Triste figuri!
Va trebui la pardesiu
să tac vre-o două tăieturi.
Sînt înger.
Viața n-o măsor
cu crude fapte jignitoare.
Sînt înger.
Doar că-s fumător
Eu mi-s
din speța fumătoare.
Înger să fii,
ciudată fire.
Ești numai spirit.
Nici un os.
De la femei nici o privire.
Cu ce să le fiu
de folos?
Acum mi-s nimenea, săracul,
am rang și titlu, sus, în cer,
dar cel mai de temut e dracul,
fiindcă el •
un tost înger.

KIRIL KOVALDJI

Rubiconul

Am pornit-o la riu — era cald —
Unde undele-și deapănă zvonul.
Pur și simplu vroiam să mă scald,
Și nici gînd ca să trec Rubiconul.

Ar fi fost îndeajuns de banal...
Iată scoici și nisip, și tufare
Și aici, ca pe orice mal,
Ca pe malul acela din zare.

Ce să caut pe malul celălalt?
Cui îi trebuie una ca asta?
Eu l-aș trece ușor, dintr-un salt;
Rubiconu-i o gîrlă — și basta!

Pur și simplu-o gîrlă. Atît.
Și sînt calm. Și-i țin undei isonul.
Și fumez. Să-mi mai treacă de urît.
Zău, nici gînd ca să trec Rubiconul.

Frumoasa

Frumoaso! Cată trecătorul
cum treci cu pas înaripat.
Surîde-i — și-l învinge dorul
de-a te urma hipnotizat.

Dar ziua-i zi și fără tine!
Șăgalnică, tu l-ai respins.
Și la picioare nu-ți revine
Ca bumerangul, un învins.

Și tu rămîi, chiar de încîntă,
o trecătoare doar. Atît.
N-ai cutezat să fii o sfîntă,
dar și de viciu te-ai ferit.

Un roi de raze-n geam îți zburdă,
copacii cîntă, încîntați,
dar tu ești oarbă și ești surdă, —
tu în oglindă veșnic cați.

E o greșeală a naturii
că ești frumoasă. Și firesc,
mă-înamorez de tine ușor,
dar de iubit nu te iubesc.

* * *

Pe aceea, pe care-am s-o-ndrăgesc,
poate n-am să pot s-o cuceresc,
n-am să pot, de patimă nebun
și-ncrezut în sine, s-o supun.
Fiindcă sînt acela care sînt:
Mă înhață cu morile de vînt,
„Dulcineea" fără de folos
tot repet în vînt, un caraghios.

Fericire intimă

Fericirea adesea e mută.
Însă țipă durerea tăcută

Și de unde venișI, fericire,
armonie între vis și viață,
împlinire deplină, iubire?
Respirația dragei în față,
și în noapte tîrziu, încă trează,
fericirea — un înger de pază.

În sfîrșit, sîntem doi.
Lumea poate trăi fără noi...
În orașul acesta de sud, fantomatic,
am găsit o stradelă — unghet
singuratic,
unde-i vis, și tăcere, și-i noapte.
Numai unda-i cu ploaia — în șoapte.

Tot ploua și ploua. Cîte ore trecură?
Și-i ploaia înceată. Și-n tăcerea de
zgură
un sunet răzbi, ca un treamăt
ce abia se lăsa auzit,
ca pe urmă, de-acum deslușit,
Să erupă-ntr-un geamăt.

Am fost martor la această durere?
O trompetă suna-n apropiere,
înginîndu-și destinul amar.
Se văita un destin solitar.
Ajungea pînă la geam, zbuciumată,
și suia pînă la inima ta și a mea.
Și se stinge de-odată.
Și tăcerea, ca o așteptare, creștea.

Numai unda-i
cu țărmul — în șoapte.
Și din nou izbucnește trompeta, cu
chin
aruncîndu-și orbita în noapte
necuvîntul durerii deplin.

Ce puteam să-ți răspund?
Oare-am fost noi de vină?
Și cuiva nu i-am dat ajutor?...
Dar de-acum răscoliți de-o durere
străină,
N-am fost singură în noaptea acesa
de dor.

În românește de Victor TULBURE

poeme

de Aleksandr Blok

Cuvînt

Pe cîmpuri fără de întoarcere te-ai dus.
Trăiască Numele-ţi în slăvi depline!
Amurgul suliţi purpurii, de sus,
Le-antinde iar cu vîrful către mine.

Va fi-ntr-o zi de beznă să-mi lipesc
De fluieru-ţi de aur buza-mi arsă
Şi toate rugile să le rostesc
Şi abătut să dorm pe brazda-ntoarsă.

Iar tu în văl de aur o să treci
Dar n-o să-mi dărui ochilor trezirea.
Din lumea asta somnoroasă, deci,
O să-ţi sărut, cu geamăt, strălucirea.

O, zmulge-mi bietul suflet în fâşii!
Cu sfinţii odihneşte-mă-n dreptate,
Tu, care-n Mîna Ta subţire ţii
Şi marea şi uscatul, nemişcate!

Făpturile primăverii

Florile lor sînt aurii
Dar tulpina jilavă.
Din văgăuni,
Timpurii,
Taciturnele au ieşit
Prin înmiresmata dumbravă.

Unde zăpezi de argint,
În al liniştii semn, se topesc,
Sub năvalnicul primăverii alint
Cetăţile pîclei se năruiesc.

Jur-împrejur totul
E năpădit de muşchi.
Părul nopţilor sumbre
A cuprins buşteanul, şi ciotul
Şi trunchiuri uitate.

Noi stăm în frunzişul de umbre
Dar auzim trîmbiţe îndepărtate.

Zile noi vor veni
Pe neştiute.
Dar deocamdată nu vom vorbi
Ci ne vom deschide buzele mute.

O! minuni!
Să tăcem numai azi!
Fumul, ca din stinşii tăciuni,
Suie pe iaz.

Dimineaţa a slobozit o săgeată
Dar, din tării răsturnată,
Mîna de pe-nceţoşatul copac.
A cules licuriciul sărac.
Cum să-l ascunzi, prin lumile verzi.
Boldul nopţii, ca să nu-l pierzi?

Hai luminează,
Licurici înţeles de taciturnele flori!
Bob de lumină,
Fărîmă de rază,
Grăunte de zori...

Va veni o zi cînd soarele n-o să asfinţească
Jocul vostru va fi să sfîrşească
Barem milă de noapte să fi avut!
Dar prea multă lumină
Acum s-a făcut.

Vă veţi zbuciuma pe potici,
Vă veţi întrece în muşcături,
Voi — verzi, năzdrăvane, puternice, mici,
Dragi şi nemaivăzute făpturi!

Ceaţa în curînd va fi să se şteargă
De pe ale iazului scocuri
Şi fiece drăcuşor va dori ca să meargă
Spre Sfintele Locuri.

* * *

Roşcate, albe, galbene scîntei şi larmele
Acelor strigăte sub cerul pal!
N-o să mă-nşeli! Degeaba dai alarmele
Căci văd lumini aprinse sus pe mal.

Cu ţipete tîrzii, ca scînteierile
Tu visul nu-mi răpui şi nu-l înfrunţi.
Cu ochii mari văd spectrul. Şi durerile
Le deslueşti pe frămîntate frunţi.

Prin moartea ta îmi mingîi doar privirile.
Corăbiile-ţi, deci să nu le cruţi!
Ci dă-le foc! Căci le aud vislirile
Bătînd spre mine, luminoase, iuţi!

O uşă scîrţîie...

O uşă scîrţîie. Mă prind fiorii
Cînd clanţa o apăs încet. Acum
Alunecă pe bolta sură norii
Şi piclele mă însoţesc pe drum.

Dar inima va fi să se trezească
La glasul care-mi sună cunoscut?
Şi ce răspuns va fi să-mi dăruiască
Al vieţii noi? Al celei ce-a trecut?

De-ar fi aducători de rele norii.
Tot nu m-ar frînge-atîtea îndoieli...
O uşă scîrţîie. Mă prind fiorii...
Lumini. Şi cîntece. Şi tînguieli.

Ard pentru ea

Ard pentru ea. în cer, aceleaşi stele
Dar sufletu-i supus tăcerii grele.
În jur e numai zgomot de popoare
Ţipînd de foame sau de-nfrăţire.
Ea deslueşte-a lumilor nepace.
Aude strigătele, însă tace.
Singurătatea-i două feţe are.
Ea pregăteşte daruri şi odoare
Aleşilor săi zei şi totodată
Surprinde şi chemarea disperată
A altui suflet, undeva departe...

La fel, deasupra mărilor deşarte,
În albul stol de păsări obosite
Bat inimile lor nedespărţite
Sunînd ca o chemare-n ceaţă deasă.
Numai de ele pînă la capăt înţeleasă.

Un om negru

Un om negru cătărat pe-o scară
Stinge felinarele pe ulicioară.

Zorile venind încet se saltă
Lîngă el, pe scara cea înaltă.

Unde-s umbrele gălbui care jucară
În ajun, domoale-n ulicioare?

Prin crăpate uşi şi prin perdele
Se revarsă zorile mişele.

Tîrgu-ntreg ce trist o să se vadă!
Omul negru plînge-ntr-o ogradă.

Cîntînd un cîntec slobod...

Pe mal, tîrîndu-şi paşii, un om bolnav mergea
Şi şirul de căruţe pe lîngă el trecea.

Goneau se vede treaba spre tîrg, la iarmaroc,
Ţigani băuţi şi veseli, ţigănci frumoase foc.

Şi ţipete şi glume împresurau şoseaua
Pe unde alături omul abia-şi ducea bocceaua.

El geme şi îi roagă să-l ducă pînă-n sat.
O ţigăncuşă smeadă o mînă-atunci i-a dat.

El şchiopătînd s-azvîrle şi ajutat de ea
În paiele căruţei şi-a pus bocceaua grea

Şi bucuros e tare. La gură face spume.
Ţiganca mînă caii şi-ndrugă-ntr-una glume.

Dar el într-una tace. Şi ochiul i-e sticlos.
Se leagănă şi cade mereu cu faţa-n jos.

Cîntînd un cîntec slobod, ţiganca-l duse-n sat
Şi i l-a dat nevestei pe omul răposat.

* * *

— Oare în popor e pace?
— Nu! a fost ucis monarhul
Şi de-o nouă libertate
Cineva vorbeşte-n piaţă.

— Gata-s toţi să se ridice?
— Nu! Toţi împietresc şi-aşteaptă.
Cineva le-a dat poruncă
Iar ei hoinăresc şi cîntă.

— Cine-i nou stăpîn?
Nu-i nimeni!
Nu mai vrea stăpîni poporul.
Doarme civica virtute.
Cineva, venind, se-aude.

— Cine e îmblînzitorul
Gloatei?
— E un rău şi-un aprig.
Doar un schivnic vrînd să-l vadă.
A orbit într-o chipită.

El pe oameni ca pe turme
Spre întunecime-i duce...
C-un toiag de fier îi mînă...
— Să fugim de Judecată!

Din ziare

Ea s-a sculat de-un nimb străluminată.
Şi-a binecuvîntat în gînd copiii
Ce încă mai zimbeau în somn. Pîn'la podele
Plecîndu-şi fruntea se-nchină, sărmana!
Mezinul s-a trezit şi aer proaspăt
Trăgînd în piept se bucura aevea
De visul minunat... Dar zdrăngăniră
Ferestrele şi-ncremeniră iarăşi
Cînd uşa-n tindă s-a trîntit cu zgomot.
Trecură ore. A venit pe urmă
Un om, c-o tinichea pe cuşma-i groasă,
Bătu la uşă, aşteptă la uşă
Dar nu-i deschise nimenea. În casă,
Jucîndu-se, nu-l auzeau copiii.

A doua zi se prăznuia Crăciunul.
Era-n ajun. Ajun geros dar vesel
Copiii ascundeau basmaua mamei,
Basmaua ceea roşie cu care
Pleca în fiecare dimineaţă, însă
Grăbită, azi uită să şi-o mai iee.

Se furişă pe nesimţite-amurgul.
Şi pe perete prinseră să joace
Sub raza felinarului de-afară.
Ciudate umbre, de copii zburdalnici.

Şi cineva urca pe vechea scară
Încet şi numărînd oricare treaptă.
Şi parcă izbucni în plîns. Bătu la uşă.
Atunci, au tras copiii cu urechea
Şi deschizînd zărită-n prag vecina
Cea grasă. Le-aducea-o supă
Zicînd: „Mîncaţi!" Apoi, ca mama,
Căzu-n genunchi. Bătu cu ea mătănii
Şi-i binecuvîntă la fel ca dînsa.

— Ştiţi, copilaşi trandafirii, nimica
Nu o mai doare pe mămica voastră.
Mămica voastră s-a culcat pe şine...
Aduceţi mulţumiri vecinei grase.
Om bun. Mămica nu putea... Îi este bine...
Acum i-e bine. A murit mămica.

Născut în noapte

Născut în noapte, din al nopţii freamăt,
În noapte ochii-mi deschisei şi eu.

Atît de greu era al mamei geamăt
Şi întunericul atît de greu!

Dar bezna se topi-n nemărginire
Şi ziua mohorîtă de blestem
Încet-încet a prins să îşi deşire
Al treburilor monotone, ghem.

Ce trebuie să fie, o să fie
Aşa cînta sub geamul meu încet
Flaşneta din pierduta mea pruncie
Şi iată că am devenit poet.

Şi buclele iubirii înfloriră
Şi timpurii tristeţi în ochii mei
Cu lanţ de trandafiri mă-nlănţuiră
De multe ori zănatece femei.

Şi totu-a fost cum **trebuia să fie;**
Iubire, versuri, nostalgie, chin.
Pe toate le-a primit cu dărnicie
În matcă, rîndul şerpuit şi lin.

De-atîta noapte bezna mă orbise
Ca orbii poate înc-aş fi trăit,
Dar cineva cavoul mi-l deschise
Şi „Dumnezeu cu tine!" mi-a şoptit.

Pe-a toamnei mele apă revărsată
Atunci porniră sloiurile reci,
Şi-am zis în gîndu-mi: „Rîul curge, iată!"
Şi l-am urmat, alături, pe poteci.

Şi-n noapte rîul se făcea de gheaţă
Şi picla parcă-n noapte-ncremenea,
Necunoscuta cînd ieşi din ceaţă
Şi se opri pe pod naintea mea.

De flacără i-era alcătuirea:
Foc viu era de vin şi de zăpezi.
Odată numai de-i zăreşti privirea
Ştii cine e şi-ntr-însa te încrezi.

Ea m-a cuprins încet cu mîna-i dalbă
Şi m-a privit în ochi cu-atîta dor,
Punînd pe chipul meu o mască albă
Şi-n deget un inel strălucitor.

„De-acuma uită bietele-ţi cuvinte.
Căci glasul meu e-al viscolului cînt!
Trăiesc o altă viaţă — mai fierbinte.
Alt foc mă luminează, şi mai sfînt!"

Aşa îmi spune şi aşa mă-mbie
Şi cad zăpezi pe schimbători-mi sorţi.
O altă viaţă îmi doreşte mie?
Sau mă destină unei alte morţi?

Baraca de bilci

„Hai, gloabă-mbătrînită,
praf să-l facem,
pe-al nostru Shakespeare"
(Kean)

Prin mîzga neagră-a drumului, cleioasă,
Abia căruţa-şi duce-n pîcla groasă,
Icnind, cîrpită şi împovărată,
Baraca mea de bilci, decolorată.

Biet Arlechin ai faţa şi mai pală
Decît Pierrot şi-n ieftina-i văpseală
Într-un ungher stă Colombina, unde
Pestriţăria zdrenţelor şi-ascunde.

Lua-v-ar, gloabe, naiba şi pustia!
Făceţi-vă paiaţe, datoria
Căci adevărul ambulant, se cere,
La toţi să dea lumină şi durere!

A şi pătruns în suflet mucegaiul,
Dar trebuie să însoţesc alaiul
Să plîng, să cînt şi cîntecele-mi toate
Să se prefacă-n cărărui umblate!

În româneşte de
Victor TULBURE

Gravură rusească în lemn — sec. XVIII

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor şef: Ştefan Bănulescu
Redactori şefi adjuncţi:
Cezar Baltag, Fănuş Neagu,
Nichita Stănescu
Secretar general de redacţie:
Constantin Ţoiu

REDACŢIA:
Bucureşti Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon: 11.51.54; 12.16.10

ADMINISTRAŢIA:
Şoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE:
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică: Mircea Popescu
Paginator: Nicolae Ion.